

Kosovo Human Development Report 2008
CIVIL SOCIETY AND DEVELOPMENT

What Local Actors Have to Say

(A Briefing Note from KHDR 2008 Regional Launches)

August 2009

The views expressed in this report are those of the authors and do not necessarily represent those of the United Nations Development Programme or the Swiss Development Cooperation Office.

The Kosovo Human Development Report 2008 and this Briefing Note would not have been published without the generous assistance of the Swiss Development Cooperation Office, Liaison Office of Switzerland in Prishtinë/Priština.

Project Team:

Faton Bislimi, Project Manager, Research and Policy Unit

UNDP Kosovo

Mytaher Haskuka, Programme Analyst, Head of Research and Policy Unit

UNDP Kosovo

Iris Duri, Statistician, Research and Policy Unit

UNDP Kosovo

Regional Launches Organizer and Report Writing:

Kosovo Public Policy Center (www.kppcenter.org)

Burim Korqa, KPPC

Layout design:

Mithat Sejdiu(www.pinguinistudio.com)

1. Introduction

Various research studies conducted in Kosovo stress out the fact that civil society in Kosovo was born at the time of repression and problems in the former Yugoslavia. More specifically, it is noted that Civil Society in Kosovo was born as the institutions were built by the organization of the Kosovo Albanians since 1989 when the autonomy of Kosovo was taken away by Serbia. However, after the conflict of 1999, under the governance of UNMIK, Kosovo was flooded by major assistance from various international organizations which also resulted in the expansion of the registration of many civil society organizations, which benefited donations through different projects.

During this period, despite the good results that have reflected from the work of the civil society organizations, however, there are fairly well observed weaknesses as well.

Under the current circumstances, following Kosovo's declaration of independence on 17 February 2008, the Kosovo civil society has begun the process of transformation in some ways aiming at leaving some sustainable impact on Kosovo society. Yet, these Civil Society organizations in Kosovo have much to do in this regard.

Kosovo Human Development Report 2008 presents a serious approach toward bringing to light the achievements of Civil Society organizations, but at the same time presents the perceptions of its weaknesses and the possibilities in terms of achieving their stated missions.

In order for Kosovo Human Development Report 2008 (KHDR 2008) to be more complete and known by the civil society across Kosovo, UNDP Kosovo undertook a series of Regional Launches of the KHDR 2008. The Report's main findings were presented in every region of Kosovo and then a debate followed. The findings from these meetings are summarized in this Brief. These regional launches aimed to serve as a way to not only present the KHDR 2008, but also to gather criticism and suggestions made precisely by those for whom the Report is written – civil society representatives, and others interested in the topic.

Therefore, this KHDR 2008 Brief should serve as a complementary document to the actual Kosovo Human Development Report 2008 on Civil Society and Development. It provides a summary of the findings and discussions from each regional launch across Kosovo.

2. Overview and Purpose of Regional Launches

The central launch of the KHDR 2008 took place in Prishtinë/Pristina on 30 April 2009 at the National and University Library of Kosovo. In order for the KHDR 2008 to be more comprehensive and closer to the base and for all the themes its touches to be discussed by Civil Society Organizations of Kosovo in a broader forum, and also given the specifics of different regions of Kosovo, regional launches of KHDR 2008 were conducted throughout Kosovo - in Gjilan/Gnjilane, Ferizaj/Urosevac, Mitrovicë/Mitrovica, Pejë/Pec, Prizren, and Gjakova/Djakovica.

- In chronological order, these regional launches took place:
- • In Gjilan/Gnjilane, on 11 June 2009
- • In Ferizaj/Urosevac, on 13 June 2009
- • In Mitrovicë/Mitrovica,, on 15 June 2009
- • In Pejë/Pec, on 17 June 2009
- • In Prizren, on 18 June 2009
- • In Gjakovë/Djakovica on 26 June 2009

Results that were expected to emerge from these meetings in the regions mentioned above had to do with the comments / discussions of representatives of organizations of the Kosovo Civil Society (and other participants such as representatives of local government regarding the report in question.

It was considered important that these meetings serve as a forum for discussion and debate between and among the representatives from Kosovo Civil Society Organizations and the local institutions regarding the work of the KCS done in the past, what they do today and what should happen in the future. A common understanding of all is that the key role of KCS organizations is, undoubtedly, the achieving of their mission but also the increase of welfare for citizens in their respective communities as direct beneficiaries of the goods/services that the organized work of KCS organizations may bring about. Another important objective of these regional launches was to identify – in discussion with local CSO representatives and from their own perspective – the advantages and eventual weaknesses of the KHDR 2008.

3. Civil Society's Role, Problems, and Future Prospects across Kosovo's Main Regions

The Central Launch:

In its continuous efforts to help foster development in Kosovo, UNDP Kosovo was very proud to launch yet another flagship report on one of the most important dimensions of development in Kosovo – its human development. The 2008 Kosovo Human Development Report (KHDR) focuses on Civil Society as a key actor in any meaningful development strategy. After immense consultations on the final draft, the KHDR 2008 was published and publicly launched in Prishtinë/Pristina on 30 April 2009 at the National and University Library of Kosovo.

The event was organized under the patronage of Mr. Frode Muring, UNDP Resident Representative and UN Development Coordinator in Kosovo. The keynote speaker was H.E. Fatmir Sejdiu, President of Kosovo. Two other speakers were Mr. Guido Beltrani, Deputy Director of SDC in Kosovo and Dr. Albert Lila from Civikos, a Kosovo civil society network. The findings of the Report were presented by Mr. Faton Bislimi, Manager of Research and Policy Projects with UNDP Kosovo.

President Sejdiu in his speech made it clear that Kosovo institutions see civil society as a strong pillar of building Kosovo's democracy and development. He pointed out that Kosovo's civil society's role both in the past and now has been one of great impact for the betterment of all. President Sejdiu also pledged to support the civil society sector in its mission and to cooperate with it as Kosovo moves forward and closer to the European Union and other international mechanisms.

Mr. Muring once again reiterated UNDP's commitment for a peaceful and prosperous Kosovo, stressing out that civil society can be a crucial component in the efforts to develop Kosovo. Development does not come with better infrastructure only; it also comes with better quality of life for all in Kosovo.

Explaining SDC's decision to financially support the KHDR 2008, Mr. Beltrani focused on the importance of the Report as a rather comprehensive document on the development aspects intertwined with civil society in Kosovo. For Dr. Lila, results of civil society in Kosovo are mixed, but the fact that networking among them is necessary is unquestionable. He provided several examples of successful cooperation among civil society organizations through the Civikos network.

After the panel's remarks, time was allocated for questions from the audience.

The Regional Launches

In general, from the members of the panel in the meetings across all regions of Kosovo where the Report has been discussed, it has been considered that the results of the Civil Society Organizations in Kosovo are undisputable although there is room for multiple improvements so that results are more positively evident even in the future. Therefore, in general the role of Kosovo Civil Society Organizations is considered to be very important.

Despite the fact that the achieved results of the Civil Society Organizations are encouraging; however, during these meetings problems and weaknesses were also identified. Please note that in each regional launch, the KHDR 2008 was first presented, and then the floor was open

for debate and discussion. Below is the Executive Summary of the KHDR 2008, which provides the essence of these presentations based on which the discussions took place.

KHDR 2008: Executive Summary

In two short decades, civil society in Kosovo has experienced everything from brutal repression to intensive assistance that has sometimes bordered on patronage. Now it is struggling to find its own authentic, effective voice in a newly unilaterally declared independent nation that has many economic, social, and political hurdles to overcome. As it masters its own development challenges, civil society will be helping Kosovo to do the same. A skilled and confident “third sector” is essential to the functioning of a healthy democracy.

Kosovan civil society was born in an era of repression and dissent. It came into its own simultaneously with the “parallel institutions” created by Kosovo Albanians after Yugoslavia rescinded the then-province’s autonomous status in 1989, and took on a range of responsibilities from human rights to medical care and poverty relief. Under United Nations administration after the conflict of 1999, Kosovo saw a rapid influx of assistance, and home-grown organizations sprang up to work with foreign donors on an almost infinite variety of projects. More recently, especially since the unilateral declaration of independence in February 2008, donors are channelling more of their funds to the government and less to civil society. Thus, the environment in which civil society organizations (CSOs) must operate, and the challenges they face, are changing once again, demanding new skills and new attitudes.

CSOs have begun the process of transformation in a number of ways, from creating codes of conduct to searching for ways to work better with each other and with the government. But they still have their work cut out for them. Among the challenges: an unresolved legal status, internal tensions born out of competition for foreign funding, ethnic divisions that have only partially healed, public mistrust, and a lack of focus that has left all too many organizations willing to reshape themselves to donor priorities.

Civil society can fill a variety of roles as Kosovo’s economic and political institutions mature, from serving as a watchdog to giving input on policy to providing social services. CSOs also have much of value to contribute on Kosovo’s path to European integration.

Sometimes CSOs’ relations with government and business will have an adversary nature, and at other times they will support and be supported. But whatever the task and whatever the role, their success will depend on increased professionalism, a more diverse and sustainable funding base, and a stronger sense of who they are and what they want to achieve. What they have achieved already is remarkable.

This report brings together eleven authors for a multifaceted look at civil society’s place on Kosovo’s development agenda. It also draws on the Perceptions of Civil Society in Kosovo Survey.

After a close look at what we mean when we say “civil society” and what we mean when we say “development,” the report goes on to explore the history of civil society in Kosovo, its legal context, and ways it can influence public policy. Next, it looks at civil society through the eyes of the government and the general public, before discussing ways that CSOs can effectively work together with the government, with each other, and with the media, and ways they can influence and benefit from the European integration process. The final two chapters suggest improvements that CSOs should strive for and explore the potential of Community Driven Development in Kosovo.

Human development and civil society are both terms open to multiple interpretations. Development cannot be measured purely in terms of buildings and roads and power lines; even

more important is whether it improves individuals' well-being and ability to take charge of their lives. This is where it intersects with civil society, which encourages people to demand a voice in the decisions that affect them. For all the debate about the exact nature of civil society—does it include the media? churches? organizations that receive corporate or government subsidies? groups with racist or totalitarian beliefs?—probably the simplest way to think of it is as a third sector, lying between government and business, with the boundary sometimes blurred in one direction or another. Recent changes, from the fall of communism to the rise of the Internet, have created a fertile ground for its development in Kosovo and around the world.

The history of civil society in Kosovo is part of the broader story of Eastern Europe during the fall of communism, but was also shaped by the unique circumstances of Kosovo and the violent break-up of Yugoslavia. When Kosovo's autonomous status was revoked in 1989, civil society became part of the resistance, cooperating closely with the parallel government set up in defiance of Belgrade and offering alternative health, welfare, and literacy services. The success of the Movement for the Reconciliation of Bloods Feuds is just one example of the popularity and strength of civil society during this era. Civil society faced a radical change after the NATO intervention in 1999, with the United Nations Mission in Kosovo (UNMIK) focused on peacebuilding and reconstruction and a flood of foreign donors urging CSOs to play a major role but also sometimes, subtly or unsubtly, defining the parameters of that role. With the best of intentions, the sheer volume of support and the rapid pace of change have created challenges CSOs are still struggling to overcome.

The legal environment for civil society in Kosovo is still unsettled. A major law on NGOs was ready for UNMIK to sign off on just before independence was declared in February 2008. Now it has gone back to the parliament for review, and NGOs would like to see some changes in it. For the time being, NGOs still operate under a 1999 UNMIK regulation. Even when the Law on Freedom of Association in NGOs is passed, there are a number of issues that still need to be addressed. NGOs' tax status is ambiguous, and the law can make individual donations and voluntarism difficult. Civil society should have a part in drafting the laws that will govern it.

Civil society's influence on public policy is potentially profound. It can contribute at any of the five stages of policymaking: agenda setting, policy formulation, decision-making, implementation, and evaluation. One of the most powerful tools for getting an issue onto the public agenda and influencing the subsequent debate is the media. Think tanks and other CSOs can also influence the government directly or through political parties with which they are sometimes associated. In Kosovo, the best route to government influence is sometimes through an international organization or UN agency. At the implementation stage, CSOs can often play a role in carrying out government-mandated services. And their role is key in evaluating policy outcomes.

The government's vision of civil society is positive but not well defined, and cooperation so far has been sporadic and too dependent on individuals. Government and CSO officials are often invited to each other's functions, but there is a need for deeper and more institutionalized cooperation. With some former government officials joining CSOs and vice versa, understanding between the two groups has grown. To the extent that CSOs are perceived as being driven by the agendas of their donors, however, their influence is weakened. Government could help by providing capacity building for CSOs and supporting them financially either through direct funding or by outsourcing the provision of government services.

Public perception of civil society is mixed. One in five Kosovans participates in some way in a civil society organization, and volunteerism has actually increased somewhat since 1999. But only about a third of those polled told the Perceptions of Civil Society in Kosovo Survey that they believed CSOs were open to public participation, and only about half felt that CSOs represented their personal interests. CSOs scored relatively low on accountability, and many

respondents felt their decisions were driven by donors. Clearly there is room for improvement in civil society's outreach to the general public. Serving as a watchdog, and providing services that the government cannot provide, were the two functions that poll respondents found most important for CSOs to carry out.

Cooperation between civil society and government needs formal mechanisms to help it run smoothly. One problem has been that CSOs have lacked an umbrella organization to speak for them. Some CSOs maintain ties with political parties that go back to the parallel-government era of the 1990s. It has been more difficult for ethnic-minority CSOs to interact with government institutions. A few CSOs have enthusiastically taken on the watchdog function, but the government has not been receptive to their criticisms. Input from think tanks has been better received. CSOs with a solid specialty will be more credible with government than those that take a "jack of all trades" approach.

Coordination between CSOs can make it easier for them accomplish their goals by giving them strength in numbers, better access to information, more visibility, and more credibility with donors, by enabling them to cover a wider geographical area, and by easing some of the administrative tasks on projects. Alliances between CSOs can be structured or unstructured, long-term or short-term. The Kosovo Women's Network is a good example of a CSO network. Some networks form to meet donor requirements, but networks are generally more successful when they are need-driven rather than donor-driven.

The media and civil society share a history that was heavily impacted by repression that followed the end of Kosovo autonomy in 1989 and the flood of aid money after 1999. Like with NGOs, there was an explosion of new media outlets. Journalists, surveyed in an online poll that supplemented the Perceptions of Civil Society in Kosovo Survey on which most of this report is based, said they felt the media and civil society served a similar purpose; many even said that the media was part of civil society. Most journalists surveyed felt that civil society was an important story to cover, but some suggested CSOs needed to build credibility by giving more reliable information.

European Union integration offers challenges and opportunities to Kosovo civil society. The process is a complex and technical one, and Kosovo stands near the beginning of it. Progress towards acceptance into the EU involves annual progress reports that assess, among other things, the status of civil society. Kosovo civil society has repeatedly been assessed as weak, but there is assistance available from the EU for strengthening CSOs. Based on the progress reports, each candidate country develops an action plan for reforms. These plans can be an opportunity for civil society to enlist the EU's support for specific reforms.

Sustainability of Civil Society is all the more important given the key role that CSOs have played in helping some of Kosovo's neighbours join the European Union. Now that Kosovo has declared independence, perhaps some of the energy that went into resolving its status can now be spent on strengthening civil society. The decrease in donor funding is posing a challenge to CSO sustainability. Improved accountability will go a long way towards making CSOs more credible. Civil society needs to find ways to become less dependent on funding from foreign donors. The "1 percent law," pioneered in Hungary in 1996, is one option for channelling tax money to CSOs. More effective networking and better public outreach are other essential goals.

Community Driven Development is an approach to development projects, largely funded by the World Bank, that is highly congruent with the goals and values of civil society. It focuses on involving communities in the projects that are meant to benefit them in ways that will both strengthen the community and improve the project. CDD is not a magic wand—"communities" often contain competing interest groups, for example, and "participation" can be onerous for

people already working long hours at low-paying jobs. But when implemented carefully, it can yield promising results.

Summaries of discussions from each regional launch are presented in what follows.

Gjilan/Gnjilane Region:

In the presence of a large number of participants from all interest groups, representatives of civil society, representatives of local institutions and the business sector, KHDR 2008 was presented was considered a very important report.

The representative of local government of the Municipality of Gjilan, Mr. Islam Zuzaku, vice chairman of the municipality, was the first to take the floor and to state that the municipality has good cooperation with civil society organizations. However, according to him, the best way to have good cooperation is for Civil Society to appoint its representative who will be a connection bridge between the organizations and the municipality. Likewise, within the restructuring of the municipality, there is a Projects' Office, which could probably be a good liaison between the municipal institutions and civil society.

On the other hand, a representative from Civil Society, Shaban Terziu from Lansdowne NGO, highlights the difference between this sector in Kosovo and other countries. Civil Society organizations here are in the transition phase and the position of local institutions towards Civil Society organizations is significantly better compared with previous local institutions. In this regard, for a better cooperation between these two sectors, he proposes the creation of the Coordinating Council of non-governmental organizations of Gjilan/Gnjilane.

In terms of sustainability of Civil Society organizations, Gazmend Murseli from ANP NGO proposes the Croatian model of financing NGOs, given the fact that in the Prime Minister's office in Croatia there is an office for cooperation with NGOs. With a critical and self-critical dose, Bashkim Neziri by the Youth Without Borders NGO states that NGOs are not part of discussions during the drafting of laws such as in the case of adoption of the Law on Youth. Therefore, according to him, institutions should continually invite representatives of the Civil Society organizations to contribute to the overall democratic development in society.

For Enver Këqjiku from the Kosovo Center for International Cooperation (KCIC), an NGO with headquarters in Gjilan/Gnjilane, the presented Report presents the real findings from the field. Legal infrastructure regulating the terms of the functioning of NGOs has been lacking so far and the current law in Kosovo has emerged from a debate together for Civil Society organizations, and in this case the voice and suggestions from Civil Society organizations were heard. Relations among NGOs are not at a proper level, though now they have started to change this in a positive direction. At the municipal level, there is a lack of a coordinator in the municipality of Gjilan/Gnjilane, who would deal with coordination with NGOs. There was a tendency for the organization of genuine civil society, but these efforts have failed, however this does not mean that we have to stop working in this direction. We should continue further. Finally, he raised the issue of what kind of treatment was given to the Economic Chamber and the Unions in the KHDR 2008 -- were they considered part of civil society or not.

Fatmir Selimi from QPA NGO sees no support for the Civil Society organizations from local institutions. According to him, it is impossible to secure finances for a project without having to go to the office of mayor, and even then – nothing is sure.

Omer Daku, Director of Urbanism and also chairman of the Local Action Group (LAG) in the Municipality of Gjilan/Gnjilane, which represents a conjunction of non-formal institutions and representatives from the Civil Society organizations in proportion of 50% by the public sector

and 50% from the private sector. He stated that at the Local Action Group we have started networking in harmony with the strategy of Local Action Group and within this group there is room for all of the Civil Society organizations which we invite to be part of the Local Action Group.

Bujar Haziri, Youth Officer in Gjilan/Gnjilane emphasizes excellent cooperation between the youth sector and NGOs in Gjilna/Gnjilane. Cooperation of private companies with Civil Society is necessary in Kosovo and now this cooperation is lacking. Civil Society should focus on cooperation with the private sector. In the following reports, businesses too are to be informed about the work that Civil Society in general does in order to assist in the implementation of public policies.

Sevdije Vranja from the Kosovo Police states that they do have good cooperation with NGOs and seeks to have better cooperation in the future. This will be useful for the entire society. Blerton Abazi, Kosovo Center for International Cooperation, claims that voluntary work done within a civil society organization is to be regulated by law. He cited several activities that NGOs undertake without any financial support, such as petitions against various actions which according to the Civil Society are harmful for the society. At the same time, he calls upon institutions to think about the law on volunteerism in Kosovo.

Ferizaj/Urosevac:

Ibrahim Musliu, from the Municipal Assembly of Ferizaj, highlights that the legal infrastructure for Civil Society organizations is underdeveloped and according to him it must be developed. Civil Society is a catalyst of development, and it is evident therefore that its objectives should be supported but at the same time Civil Society organizations should report to the citizens.

Kenan Gashi, a civil society representative, mentions the lack of Civil Society's involvement in identifying problems; this KHDR 2008 is a good basis for the development of Civil Society. According to him, in order for the Civil Society to be self sustainable, it should begin to apply membership dues. This could help to realize projects in the correct manner.

Mustafe Beqiri, from the Council of Parents NGO, highlights the lack of capacity building of Civil Society in Kosovo and the creation of networks of different organizations, such as Civikos, Democracy in Action, etc... He further states that there is a lack of training, the politicization of the organizations, some of the Civil Society organizations work for politicians and politics, and there are organizations that are corrupt and there is a need for genuine NGOs, and also there is a strong need to create an up-to-date database for all active Civil Society organizations in Kosovo.

Jonuz Ahmeti, from the NGO Peace of Sterpca, mentions the fact that some NGOs are implementing projects outside of their mission, which according to him is not helpful in the future because they may lose the trust of the people.

Shaban Shabani from the AVONET Network believes that having only 70 NGOs respond to one of the surveys done for the Report is still a small number to make such a Report, however, the reality must be accepted. Another issues he raises is that the mentality of the government regarding Civil Society organizations must be changed, because now they fund Civil Society projects only when they are working for them. Media have supported us so far, but recently they have started to ask for payments to cover the activities of Civil Society. There is a need for further debate on this issue. The Government should provide grants for capacity building of the Civil Society to obtain funds from IPA and YIHDR. Shabani believes that NGOs should join into coalitions to create their profile..

Sali Jashari from the Radio Press clarifies that the NGOs can not function without funds. Because of this, there should be other alternative forms of funding in order to continue the implementation of projects.

Peja/Pec Region:

Engelbert Zefaj, a civil society representative, focuses on the fact that in the presentation of the KHDR 2008, the security of NGOs was not mentioned anywhere. Bearing in mind the latest threats in Kosovo for representatives of Civil Society and journalists, security of civil society players is a key issue.

Kreshnik Husaj, from the Peja Artists League, discusses the methodologies applied in this research study and states that they have very good relations with representatives of local institutions.

Luan Gashi, from NGO Alma, raises the issue of the role that UNDP can play in capacity building for the Civil Society organizations and states that they had good co-operation with institutions, but the municipality lacks a specific office dealing with NGOs.

Luan Hasanaj, Istog Youth Center, contributes with a separated discussion of some points. First, that the profile of NGOs is a problem for all organizations, and this is also the fault of donors through calls made for various projects. The basic mistake is that all donors who call for proposals from NGOs include all components in a single call — requiring, environmental protection, integration of women, volunteerism, involvement of persons with disabilities, ethnic balance, etc. The economic crisis has pushed the NGOs to work in various sectors. It is recommended that organizations chose their profile and work toward their capacity building. Cooperation with NGOs should be essential in the creation of public policies and the municipality must invite NGOs in policy formulation and design of development plans for the municipality.

Lirim Kutaj, from the Municipal Assembly of Peja, recommends a new research study focused on the NGOs responsibilities towards institutions and vice versa. Another essential problem is the office of registration of NGOs, because the re-registration of NGOs should happen only after two operational years so that the NGOs have references from donors and institutions for the implementation of different projects in order to know whether to re- register or not.

Valdrin Dërvishaj from Vision 02 NGO, raised the issue of whether the relationship between civil society and institutions should be sanctioned in the framework of law.

Xhafer Demaj, Director in the Municipal Assembly of Peja, points out that office of the mayor has one official who has collaborated with NGOs and that there are opportunities of NGOs to cooperate with local institutions. Now, Demaj believes there should be a municipal co-coordinator, who deals exclusively with NGOs, as the Civil Society is the basis for the development of the municipality of Peja. NGOs should leave aside personal benefits and give priority to the public interest.

Nexhat Abdullahu, from the Ambienti Company, states that he worked with International NGOs and experiences indicate that we should focus on profiles of NGOs. Any specific profile may have better results than the organizations which do many different projects. Reports of achievements should be provided to the donors and to the citizens. Civil Society should cooperate closely with municipal authorities so that projects implement successfully.

Ardiana Begolli, another civil society representative, mentions the cooperation between the municipality and NGOs, stressing that this cooperation has been very good and every activity that has been done so far has been supported.

Miradije Gashi, from the Venera NGO, mentions the need for specific profile of NGOs and states that municipality sometimes does not respond in time to NGO requests. She points out the example of her NGO not having received an answer from municipality yet on the issue of a request she filed for an office space for her NGO.

Lale Grabanica, a civil society representative from Klina, cites deficiencies that exist when it comes to the legislative aspect of functioning of NGOs and states that the registration of NGOs has been done based on an UNMIK Regulation which was not adequate.. She also mentions volunteerism which according to her has fallen and she can not agree that volunteerism has been increasing after the conflict. Cooperation with institutions is lacking because of the lack of a formal law arranging for this cooperation.

Nenad Gorbaqeviq, a civil society representative, brings up the issue of them having formed an NGO as a minority, since this was encouraged by all local institutions and relevant actors, and when the NGO was officially registered, local institutions have not given them an office space to work, despite initial promises, because the politics was involved.

Rexhep Maksutaj, from the Network of NGOs from Decan/Decani, states that in Decan/Decani there is a coalition of NGOs and that each NGO has its specific profile, so we have solved this problem of profiling. Regarding the cooperation with institutions, he points out that this sector (civil society) is sometimes considered a rival, but there are also such people who help. Creation of coalitions is very important for NGOs, which is something known from the experience of the Network of NGOs in Decan/Decani.

Gjakova/Djakovica Region:

Albion Zeka, from Kosovo Youth Network, cites the fact that the regional divide in Kosovo no longer exists, but the OSCE has done this because of its own need for regional offices. The number of NGOs is not relevant in terms of Civil Society. He focuses more on the problem of financing of Civil Society in Kosovo. The law on sponsorship should be improved. In terms of civic education, Civil Society has a key role, he believes. There is a lack even of the free expression of Civil Society in Gjakova/Djakovica and in several locations in Kosovo, he stresses out. He also discussed the way in which the KHDR 2008 was written and how its authors were selected.

Fatlume Boshnjaku, from Network of Cells, mentions the fact that there are many NGOs in Kosovo, but it is very difficult to get funding. Citizens of Gjakova/Djakovica are disappointed by politics. In 1989 there was the first NGO established in Gjakova/Djakovica, while in 1999 about 60 international NGOs have been present in Gjakova/Djakovica, however, in 2009 only 4 international NGOs operate here.. Local NGOs have to travel to Pristina, Peja and Rahovec to seek funds. The Law on Civil Society was not properly consulted with NGOs; and the political parties may have influence on it. Anticorruption is now a priority of local NGOs in Gjakova/Djakovica.

Bashkim Kurti, from the Municipal Office for Communities, states that NGOs collaborate very closely with institutions in Gjakova, even though there are barriers.

Berat Thaqi, from the Bethany Christian Services NGO, states that the priorities of the NGOs usually are selected by donors themselves. We do not have influence in the community because we can not represent the interests of citizens as needed. Lack of public safety is a problem even for Civil Society.

Edmond Dushi, from OSCE, clarifies that Kosovo is one electoral zone, but divided into administrative regions. He then raised the issue of whether UNDP and other donors will

undertake something that the perceptions of citizens change favorable for civil society, or should NGOs work to fix them on their own.

Fatime Boshnjaku, a civil society representative, says that public interests often fall as a prey of interests of individuals. She further states that NGOs are in an unfavorable position for the implementation of the projects due to lack or insufficient lack of funding available.

Kushtrim Saraqini, a civil society representative, states that the Report is good and that it is true that collaboration is sporadic and based on individuals. Poll results are pessimistic or maybe are not accurate. He asks whether these reports are read by the Kosovo government. The profile of NGOs is a need for all NGOs in Kosovo.

Mitrovicë/Mitrovica Region:

Kastriot Jashari, from the Municipal Assembly of Mitrovica, mentions that 90 to 95% of NGOs in Mitrovica tend to be quite passive and sees that the Civil Society is a connection bridge between citizens and institutions

Artan Osmani, from the Municipal Assembly of Mitrovica, states that NGOs in Mitrovica neglect some of the very important issues that are of interest to the community. He thinks that there is a slight communication barrier between Civil Society and institutions.

Ylber Maxhuni, a civil society representative from Vushtrri, points out that NGOs have some lack of confidence in the institutions, while Milaim Seferi from the Index Group, supports this point as well.

Prizren Region:

Leutrim Gërmizaj, from KNGJP, points out that there are civil society organizations which have members in the municipal assembly, and that this shows a good way of how civil society can actually help local decision-making. He further notes that there is much positive discrimination for the Kosovo Serb community organizations or projects that are related to minorities. He proposes that a separate chapter of the next study on civil society focuses on this issue.

Shkumbin Arifi, from Swiss Caritas, states that he is feeling good because the public knows that civil society exists in Kosovo, but he regrets the fact that people do not truly know the role of the Civil Society. After the conflict in Kosovo, countless NGOs were established, many of which only due to the funds that had come in to Kosovo after the conflict, whereas now we can say that we have a clinical death of NGOs. Now, NGOs in Kosovo started to create partnership between them, but this is just the beginning. There is an excessive respect for the donor. It is good that the Report has a special chapter just on what civil society is, what are its functions, mission, etc. As stated in the Report, which is something to agree with, only a small percentage of Civil Society organizations do represent the interests of society.

Mejtim Bytyqi, from the Youth Center in Suhareka, regrets the fact that the perception of citizens for NGOs is not as favorable as desired. He sees the role of his Center as very important for the community and especially the youth of Suhareka. He says that they have been part of drafting the law on youth, and also involved at the municipal level in developing a strategy for youth, thus being a good advocate for the interests of young people in the municipality.

Jeton Bytyqi, from the Youth Center in Prizren, emphasizes the fact that in Prizren they have support from local government for most of the activities that they as a Youth Center undertake – such as different campaigns that have been in the interest of youth in the municipality, etc.

Eroll Xhaferi, from AKER NGO, emphasizes that how lucky they are as a NGO because they belong to the group of a few organizations that have self sustainability, which comes as a result of payment of membership and donations from citizens who believe in their mission.

Bahri Zenelaj, a civil society representative, thinks that not only the NGOs are to be considered as Civil Society. For him, this Report, has to do more with the perceptions of respondents than the answers of real civil society actors. One other thing he points out is the fact that all NGOs should definitely undergo auditing.

Drita Vukshinaj, from Handikos Prizren, points out that they as an NGO do fit the definition of civil society as the third sector, because they perform work that is not done by the government or private sector.

Hysni Gashi, from the Red Cross Prizren, points out that civil society and its development are very important topics. He sees further development of civil society in Kosovo go hand-in-hand with its youth becoming more active.

4. Recommendations ¹

Civil society in Kosovo is still an unconsolidated sector to some extent. NGOs entities are still becoming mature and there is a lack of necessary prerequisites to be sustainable and effective in their work. There are serious deficiencies in at least four areas identified in this report: dysfunction and lack of internal governance structures, lack of financial resources and means to ensure long-term existence and independence and avoiding high dependence on donors, inability to join forces and capabilities to operate together under networks or coalitions, and not so positive public image which produces the perception of elitism. However, progress is being made. Some of the NGOs have managed to go further from the thousands of NGOs that are currently registered in Kosovo by providing positive examples of sustainability. This is achieved through concentration on a particular issue instead of opportunistic priorities of donors, and through effective use of public pressure and advocacy tools, which makes operations more realistic and closer to citizens.

These encouraging examples should serve as models for the majority of NGOs, which have a lack of strategy and necessary tools to become sustainable organizations. State institutions, on the other hand, play a crucial role, affecting the sustainability of NGOs in different ways. Inadequate and poor legislation, discouraging general tax, neglect by the state institutions are some of the main obstacles to the sustainability of NGO sector s in Kosovo. This however does not mean that state institutions should enhance their control and supervision at worrying level, which jeopardizes the independence of NGOs and prevents their functionality. The work of NGOs and the purpose which they serve are not clearly perceived by the wider public.

Kosova's NGOs bear much responsibility for clarifying their existence, their mission and activities before the public and specific groups. At the end, the NGOs do exist because these groups have needs and there are problems to be solved. It is evident that the elitist image of NGOs has caused serious public doubts whether NGOs are credible and effective representation of the concerns and needs of citizens.

Developing a public policy is a very important process for every country, because the decisions taken during this process are affecting the lives of every citizen. Civil society serves as voice of the citizens throughout the process. Civil society can channel its voice and assist in the formulation of opinions and offer solutions.

There are various ways in which civil society can influence the process and its impact usually develops competition of ideas, which inevitably brings in better policies and a better life for citizens.

It is clear that the good cooperation between government and civil society begins with determining the rights and responsibilities of each sector through a legal framework which then formalizes the cooperation. Likewise, meaningful cooperation between these two sectors is based on recognition of shared values, acceptance of responsibility for common issues and in the helping of financial and human resources to each other. In particular, it should be developed a long-term and stable cooperation between state and civil society with access to strategic cooperation.

Given all of this, these actions are proposed:

¹ This section, even if slightly modified, comes from the actual Kosovo Human Development Report 2008 and its credits belong to the respective authors of KHDR 2008.

- Government institutions should create a legislative framework which provides a favorable environment for the functioning of civil society organizations.
- Civil society should insist on drafting legislation that would enable them to participate in formulating and reviewing policies, monitoring of government institutions, participating in decision making, in service offering, and provide sustainable funding for the functioning of civil society organizations.
- Government institutions should reconsider their role as exclusive provider of public services and to identify activities that can be performed by the sector of civil society and private sector.
- Civil society organizations should work toward building their capacities and professionalism.
- Government institutions should implement the commitments made in the Memorandum of Understanding, signed by civil society organizations such as the Platform CiviKos 2007, which includes drafting of the strategy for cooperation.
- Civil society organizations must work harder toward the informing citizens about civil society organizations and to improve co-operation within civil society organizations.

Of a special interest would be if the Kosovo institutions, the central and local level, and then the donors but also for the Civil Society should have into the consideration the following recommendations:

- Establishment of the office for Civil Society in collaboration with the Office of the Prime Minister, Parliament and municipalities.
- Involvement of civil society in the leading groups for discussions on the future of Kosovo with international organizations and donors.
- Providing competitive grants to NGOs to carry out advocacy and public services, but the government not to subcontract its essential functions to NGOs or private sector.
- Continuing of funding NGOs, at least at the medium term, while they built their capacities to develop stronger and to diversify their sources of funding.
- Provide long-term institutional support for NGOs which are proven as successful, instead of the short-term grants for projects that do not ensure sustainability.
- Increase of professionalism through capacity building.
- Specialization and strengthening of specific skills instead of trying to become "specialized for all jobs" with the turbulent mission statement that tries to include all missions.
- Diversification of funding sources, exploration of options for government grants, donations from private businesses or separate commercial activities to ensure sustainability.
- Provide capacity building for NGOs and new members with less experience, to invest in human resources, if possible.
- Coalitions and networks should be more proactive in providing constructive opposition to the government and to assist the Kosovo institutions to create a truly democratic state.
- Communication between the coalitions and networks must be improved.
- Networks and coalitions should be more proactive in terms of developing project proposals to donors, seeking assistance and developing long-term strategy to work with donors.
- Existing networks and coalitions to conduct SWOT analysis (advantages, weaknesses, opportunities and threats) that could help their further development.
- To aim to improve the level of cooperation and contact with Medias.
- There is a moment within the community of journalists in Kosovo to include more the voice in the media and to enable civil society of undertaking the activities of Civil Society Organizations in order to have greater influence in Kosovo.
- Aim to train Civil Society Organizations in relations with the media. When civil society organizations meet in or outside Kosovo, representatives of the media should be invited to participate and to report.
- Kosovo shall adopt a law for all NGOs, flexible legislation for taxes and fiscal incentives for philanthropy. Draft law on NGOs, currently under legislative consideration, should be approved soon and provide stable and legal basis for NGOs operating in Kosovo. Current tax law affecting NGOs should become more flexible and give more attention to the development of fiscal

incentives for philanthropy as a way of encouraging community (especially corporations) to support NGOs financially.

- NGOs should diversify their sources of funding and become less dependent on donors.
- Kosovo's NGOs must find alternative financial resources and means to ensure institutional and financial sustainability. Funding from government, private donations, generated revenues and their other financing options would help NGOs to avoid dependence on the international donors.
- NGOs should develop adequate internal structure of government for more transparency and accountability. One of the most serious barriers to the effectiveness of NGOs is the lack of governing structures. Adoption of democratic principles of internal governance is essential that will enable greater transparency and will promote the development of mechanisms to ensure responsibility.
- NGOs should follow an improved public image through initiatives on a low-level and more focused approach. Being transparent and accountable, NGOs can help in creating a positive public image. They can improve further the public image being extended to their groups and applying access to their specific groups, to be more focused on their mission, instead of changing their approaches of looking at opportunities to adjust the priorities of donors .
- NGOs should create stronger networks. Networks are an effective way of achieving better and faster results; especially during avocation issues that are important for the development of Kosovo.
- NGOs must pass by individual approach based on narrow interests, in terms of wider benefits that can be achieved when NGOs act together and create a force that is more powerful than individual capabilities.

5. Appendix A:

List of all Participants in each regional launch.

Region of Gjilan/ Gnjilane:

Zejnije Limani, Municipal Assembly, Gjilane,
Xhenana Azizi, NGO- Media Fleta,
Mimoza Ademi, NGO- QKBN / KCIC,
Muhamet Halili, Kosovapress,
Premtim Latifi, NGO- Mediafleta,
Blerton Abazi NGO- QKBN / KCIC,
Lumturije Gerbovci, KNGJ,
Flamur Spahiu, KNGJ,
Lavdim Terziu, RRRGJ,
Irfan Veseli, RRRGJ,
Shkumbini Aliu, NGO- LIZA -R,
Voglushe Kurteshi, NGO -PMN,
Nazmije-Demolli Kastrati, NJMDNJ,
Teuta Selimi, Municipal Assembly, Kamenica,
Arbenita Llapashtica, NGO-Youth Voice,
Rexhepi Remzije, NGO-Iliria,
Lumnije Bislimi, NGO -PIK,
Bashkim Neziri, NGO- RPK,
Enver Këqiku, NGO- QKBN / KCIC,
Sevdije Vranja MPB PK-Gnjilane region,
Adnan Hoxha, RDK-Gjilane,
Bajram Abazi RRRNB,
Ilir Mustafa, Red Cross,
Luljeta Ismaili, QRGJ,
Muhabere Kadriu, QRGJ,
Fazile Osman Kamenica Red Cross,
Rexhep Morina Kamenica Red Cross,
Saranda Cana, Swiss CoP Office,
Gregoire Singer, Swiss CoP Office,

Islam Zuzaku, Municipal Assembly, Gjilane,
Fatmir Selimi, QPKA Gjilan,
Gazmend Murseli, NGO -ANP Gjilane,
Faton Peci, UNDP / UNV,
Saban Terziu, OMP Lansdowne,
Arsim Ajdari,
Njazi Shabani,
Jakup Hajdari,
Ramadan Mehmeti, NGO -Agrofarm,
Omer Daqun, Rural +,
Valentina Jashari, NGO -Liria Gjilane,
Vjollca Jakupi, Qendra Dëgjo Rininë, Gjilan,
Burbuqe Dobranja, UNDP
Aferdita Murtezi, NGO- Aster Viti,
Shpresa Sahiti, NGO -Aster Viti,
Muharrem Bunjaku, NGO- QKBN,
Bujar Haziri, DRKS Municipal Assembly, Gjilane,
Nderim Ramadani, UNDP
Fehmi Sylejmani, NGO -Union +,
Sadullah Ahmeti, NGO- Youth Vision,
Faton Bislimi, UNDP
Bekim Korqa, NGO -ANP Gjilane.

Region of Ferizaj/Urosevac:

Enver Kosumi, NGO -OPJMK,
Hamdi Maliqi, Hendikep Qukolli,
Naim Krakoveti, Hendikep Qukolli,
Blerim Haliti, NGO- GYR,
Avdi Rexhepi, NGO -GYR,
Rahman, Luma NGO- FDR,
Arlind Bajrami, NGO -KVIK,
Kenan Gashi, NGO- IRP,
Albina Korrani, Krk,
Alnulena Korrani, NGO- IRP,
Korab Hasani, NGO -QKHTP,

Gëzim Misini, NGO -QKHTP,
Besa Vranovci, AVONET,
Enver Ibishi, NGOs Etika,
Blerim Limani, NGO-Lisi,
Imran Avdiu, NGO -Paqja,
Dragan Dobrosavljevic, NGO -Paqja,
Jonuz Ahmeti, NGO- Paqja
Vlora Haziri, NGO- IRP,
Mimoza Pajaziti, NGO- Etika,
Mehmet Mehmeti, NGO -Elsam,
Isak Shehu, KPAF,
Mustafe Beqiri, KPAF,
Mehmet Jashari, NGO- Romano Gjivdi,
Salih Jashari, Radio 5,
Ibrahim Arifi, DSHMS,
Petrit Ilazi, TV Tema,
Driton Ramadani, RTK,
Musli Berisha, TV Tema,
Bedri Pajaziti, NGO -Etika,
Pajtim Morina NGO- NSY,
Kujtim Berisha, Avonet,
Ilir Buzhala, NGO -Etika,
Xhemile Murseli, Handikos,
Sinavere Hoxha, NGO- Zgjohu,
Heroina Gurgurovci, Avonet,
Minator Rexhepi, Avonet.

Region of Mitrovicë/Mitrovica:

Naim Murad, NGO-YAK,
Lulzim Hoti, NGO-7 Arte,
Artan Osmani, Municipal Assembly, Mitrovica,
Kastriot Jashari, Municipal Assembly, Mitrovica,
Ylber Maxhuni, NGO- Youth Steps,
Arsim Abazi KL Krijuesi i Ri,
Ivo Djokic, NGO -MDNZ,

Ana Andric, Caritas,
Arif Kadriu, Caritas,
Jeton Geci, NGO -PYE
Pleurat Beshiri, NGO -Marsi,
Fitore Sadiku, NGO- Marsi,
Besar Sadiku, NGO- Marsi,
Ramiz Islami, Index Group,
Milaim Seferi, Index Group,
Afrim Mustafa, NGO -PYE,
Osman Saraqi, NGO -PYE,
Kadri Istrefi, NGO -Ura,
Shqipe Qarkaj, NGO- MDNZ,
Ali Ahmeti, NGO -PP,
Petrit Miftari, NGO -MDNZ,
Ferki Jashari, NGO- PP,
Kushtrim Hoti, NGO -ISH,
Gezim Geci, NGO- ISH,
Bajrush Kosumi, NGO- Hareja,
Valbona Latifi, NGO- EJ,
Safet Kamberi, Municipal Assembly, Mitrovica,
Gjylneri Ahmeti, NGO- Prehja,
Abdullah Bunjaku, NGO- ARS,
Isah Hyseni, Municipal Assembly, Mitrovica,
Faton Peci, UNDP / UNV,
Nderim Qela, KVRL,
Lulzim Qela, KVRL.

Region of Peja/Pec:

Marigona Sheremeti, NGO- SHIRS,
Vigan Husaj, NGO- Arti,
Xhaver DEMA, DSHMSP,
Ardiana Begolli, NGO- SHIPOL,
Gjylfidane Morina, NGO- NJPB,
Hidajete Grabovci, NGO- 7 Shtatori,
Anduen Krasniqi, NGO- Intersos,

Samir Zajmi, NGO- Intersos,
Sahin Kandic, NGO- Syri i Vizionit
Shendrita Loshi, NGO- Liria,
Luan Hasani, NGO -Liria,
Vllaznim Krasniqi, NGO- NPU,
Jehona Hysenaj, NGO- NPU,
Vjosa Muriqi, NGO- NPU,
Rejhan Kurbajevic, NGO- RAM,
Muamet Dubljak, NGO- RAM
Valdrin Dervishaj, NGO- Vision,
Nedzat Abdullahi, SH.A.Ambienti,
Syzana Turjaka, Handikos,
Engelbert Zefaj, NGO- QRANM,
Irin Santo, Caritas,
Silvia ReCaritas Veneziana,
Miradije Gashi, NGO- Venera,
Luan Gashi, NGO- Alma,
Arjeta Miftari, NGO- Aquilla,
Ilir Hoxha, NGO- Liria,
Xhyle Halili, NGO- Ardhmeria,
Vitore Zefi, NGO - Ardhmeria,,
Lale Grabanica, NGO- Elena Gjika,
Rexhep Maksutaj, NGO- Agimi,
Skenderovic Nizara, NGO- Hana,
Mejreme Broqi, NGO-7Shtaori,
Kreshnik Husaj, NGOs Arti Models,
Ganimete Selimi, NGO-7 Shtatori,
Shemsije Seferi, NGO- Alma,
Sherifr Leku, NGO-7 Shtatori,
Safeta Gacaferi, NGO-Jeta,
Gani, Lajqi NGOs Aquilla,
Adem Nikqi, UNDP / UNV,
Artan Maksutaj, NGO-Agimi,
Agron Sheremeti, NGO- SHIRS,
Vllaznim Përgjegjaj, DAK,

Ahmet Mahmutaj, Municipality Assembly, Pejë,
Zymer Asanaj, NGO-Zana.

Region of Prizren:

Eroll Xhaferi NGO –AKEA
Jucel Spahi, NGO- AKEA,
Jehona Misini, AKV- LP,
Betim Koqonaj, AKV- LP,
Hysni Gashi, Red Cross,
Ismail Krasniqi, Spanish Red Cross,
Artan Milazimi, SHL Kosovo
Mejtim Bytyqi, QR- SH F,
Bajram Galush, NGO- DA,
Shkumbin Arifi, NGO- Cach,
Sylejman Elshani, NGO- DA,
Erkan Vardari, EURIC,
Bari Zenelaj, ATTA,
Ibrahim Krusa, NGO -Iniciativa 6,
Hysni Elshani, NGO -Iniciativa 6,
Leotrim Gërmizaj, KVRL-PZ,
Kujtim Gashi, Prizren Municipality Assembly,
Jeton Bytyqi, QR-Prizren
Drita Vukshinaj, Handikos,
Antigona Shestem, Handikos,
Erdina Mustafi, NGO- ZOSD,
Nermin Mustafi, NGO- Natural Fresh,
Dardan Duja, Voice,
Gylaj Shipkovica, NGO- VOF,
Armel Mujo, NGO- VOF,
Eryin Gurushka, Edison,
Afrim Suliceviv, NGO- FH,
Lulekuqe Gashi, NGO- FHM,
Fatmir Lipoveci, Handikos.

Region of Gjakovë/Djakovica:

Fjolla Gërqina, Top Radio,
Berat Thaqi, NGO- BSC,
Fatime Boshnjaku, Rrjeti Qeliza,
Ferjolla Vula, Rrjeti Qeliza,,
Blerim Valla, Journalist,
Urim Fazliu, Municipality Assembly, Gjakovë,
Albion Zeka, NGO- Fare Verde,
Arber Xharra, NGO- AR,
Hasan Ukshini, Municipality Assembly, Gjakovë,
Floriqe Zhubi, Municipality Assembly, Gjakovë,
Lumnije Shllaku, Municipality Assembly, Gjakovë,
Teuta Haxhija, Municipality Assembly, Gjakovë,
Bashkim Kurti, Municipality Assembly, Gjakovë,
Jeton Sokoli, NGO- BSC,
Ergit Qeli, NGO- BSC,
Edmond Pajaziti, NGO- Prosperiteti,
Edmond Dushi, OSCE,
Kaplan Kërshi, ZKK Gjakova,
Kushtrim Saraqini, RRRGJ,
Memli Doli, NGO- QTV,
Ilhamije Kumnova, K. Komel,
Zeki Vehapi, Journalist,
Agim Lala, NGO- BSC,
Zana Brovina, student,
Muharrem Prizreni, NGO - F.K,
Halil Kaja, NGO- CBDC,
Mrlinda Sada, FOGJ,
Urim Deva, NGO- CFT,
Kapllan Hasani, Kolani,
Eshref Kabashi, Municipality Assembly, Gjakovë,
Agim Mamusha, NGO- QTV,
Armend Mala, NGO- QTV,
Lendrit Qeli, NGO-Prosperiteti.

Raporti për Zhvillimin Njerëzor i Kosovës 2008
SHOQËRIA CIVILE DHE ZHVILLIMI

Çfarë Akterët Lokalë Kanë për të Thënë

(Një përmbledhje nga prezantimet regjionale të RZhNjK 2008)

Gusht 2009

Pikëpamjet e shprehura në këtë raport janë të autorit dhe nuk paraqesin domosdo ato të Programit të Kombeve të Bashkuara për Zhvillim ose të Zyrës Zvicerane për Bashkëpunim dhe Zhvillim.

Raporti i zhvillimit njerëzor në Kosovë 2008 dhe ky publikim shtesë nuk do të mund të publikoheshin pa ndihmën bujare të Zyrës Zvicerane për Bashkëpunim dhe Zhvillim të Zyrës Ndërlidhëse të Zvicrës në Prishtinë.

Ekipi i Projektit:

Faton Bislimi, Menaxher i Projektit, Njësia për Hulumtime dhe Politika
UNDP Kosovë

Mytaher Haskuka, Analist Programi, Udhëheqës i Njesisë për Hulumtime dhe Politika
UNDP Kosovë

Iris Duri, Statisticiente, Njësia për Hulumtime dhe Politika
UNDP Kosovë

Organizator i Prezantimeve Regjionale dhe Hartues i Raportit:

Qendra e Kosovës për Politika Publike (www.kppcenter.org)
Burim Korqa, QKPP

Faqesja kompjuterike:

Mithat Sejdiu(www.pinguinistudio.com)

Hyrje

Hulumtimet e ndryshme të bëra në Kosovë, theksojnë se Shoqëria Civile në Kosovë është lindur në kohën e represionit dhe problemeve në ish Jugosllavinë. Më konkretisht, theksohet që Shoqëria Civile në Kosovë (SHCK) ka lindur sikur edhe institucionet e ndërtuara nga organizimi i shqiptarëve që nga viti 1989 në kohën kur autonomia e Kosovës u “rrëmbye” nga Serbia. Megjithatë, pas konfliktit të vitit 1999, nën qeverisjen e UNMIK-ut, Kosova u atakua me një asistencë të madhe nga organizatat e ndryshme ndërkombëtare dhe kësaj është vërejtur edhe një ekspansion i regjistrimit të shumë organizatave të shoqërisë Civile të cilat mëtonin të përfitonin donacione përmes projekteve të ndryshme.

Gjatë kësaj periudhe, përkundër rezultateve të mira që kanë reflektuar nga puna e mirë e organizatave të SHC, megjithatë janë vërejtur edhe mjaft dobësi.

Në rrethanat aktuale, pas shpalljes së Pavarësisë së Kosovës më 17 shkurt 2008, SHCK ka filluar procesin e transformimit në disa mënyra dhe krejt me qëllim që ketë një përshtypje të qëndrueshme në Kosovë. Por, këto organizata të SHCK, duhet ende të punojnë në këtë drejtim.

Raporti për zhvillimin njerëzor Kosova 2008 paraqet një qasje serioze në drejtim të sjelljes në dritë të të arriturave të organizatave të SHC por në të njëjtën kohë paraqet edhe perceptimet për dobësitë e saj sikur dhe mundësitë e saj në drejtim të arritjes së misionit se për çfarë edhe veprojnë.

Në mënyrë që Raporti për zhvillimin njerëzor Kosova 2008 (RZhNjK) të jetë sa më komplet dhe i njohur nga Shoqëria Civile në Kosovë, UNDP në Kosovë ka iniciuar një seri të diskutimeve në regjionet e Kosovës të RZhNjK 2008. Të gjeturat kryesore të Raportit janë prezantuar në secilin regjion të Kosovës dhe pastaj ka pësuar debati. Të gjeturat nga këto takime janë të paraqitura në këtë përmbledhje. Këto nisma regjionale tentojnë që të shërbejnë si mënyrë që jo vetëm të prezantojmë RZhNjK 2008, por gjithashtu të mbledhim kritika dhe sugjerime nga ata për të cilët është shkruar Raporti- përfaqësuesit e shoqërisë civile, dhe të tjerët të interesuar në këtë temë.

Prandaj, kjo Përmbledhje e RZhNjK 2008 duhet të shërbej si dokument plotësues të atij aktual për Raportin e Zhvillimit Njerëzor në Kosovë 2008 për Shoqëritë Civile dhe Zhvillimin. Përmban një përmbledhje të të gjeturave dhe diskutimeve nga secili takim regjional në Kosovë.

2. Përmbledhje dhe Qëllimi i prezantimeve regjionale:

Prezantimi kryesor i RZhNjK 2008 zuri vend në Prishtinë me 20 Prill 2009 në Bibliotekën Kombëtare të Kosovës. Me qëllim që RZhNjK 2008 të jetë sa më i kuptueshëm dhe sa më afër bazës dhe për të gjitha temat që prekë të diskutohen nga Organizatat e Shoqërisë Civile të Kosovës në një forum gjithëpërfshirës, dhe gjithashtu duke pasur parasysh specifikat e ndryshme të regjioneve të Kosovës, takimet regjionale të RZhNjK 2008 janë zhvilluar neper Kosovë- në Gjilan, Ferizaj, Mitrovicë, Pejë, Prizren dhe Gjakovë.

Në mënyrë kronologjike, këto prezantime regjionale janë realizuar si vijon:

- Në Gjilan, më: 11 Qershor 2009
- Në Ferizaj, më: 13 Qershor 2009
- Në Mitrovicë, më: 15 Qershor 2009
- Në Pejë, më: 17 Qershor 2009
- Në Prizren, më: 18 Qershor 2009
- Në Gjakovë, më: 26 Qershor 2009

Rezultatet që janë pritur që të dalin nga këto takime në regjionet e lartpërmendura kanë pasur të bëjnë me komentet/diskutimet e përfaqësuesve të organizatave të Shoqërisë Civile të Kosovës (dhe pjesëmarrësve tjerë si psh. përfaqësuesit e pushtetit lokal) lidhur me raportin në fjalë.

Është konsideruar e rëndësishme që këto takime të shërbejnë si forum për diskutime dhe debat në mes dhe nga përfaqësuesit e Organizatave të Shoqërive Civile dhe institucioneve lokale lidhur me punën e SHCK që ka bërë në të kaluarën, atë që bëhet sot dhe çfarë do të duhej të bëhej në të ardhmen.

Një përfundim i zakonshëm nga të gjitha këto është se roli kryesor i organizatave të SHC të jetë padyshim arritja e misionit të tyre, por gjithashtu edhe ngritja e mirëqenies së qytetarit në komunitetin e tyre të respektuar si përfitues direkt i të mirave/shërbimeve që puna e organizuar e organizatave të SHC mund të sjellë.

Një objektivë e rëndësishme e këtyre prezantimeve regjionale ka qenë të identifikohet- në diskutim e sipër me përfaqësuesit e Organizatave të Shoqërive Civile dhe nga perspektiva e tyre- përparësitë dhe eventualisht dobësitë e RZHN2008.

3. Roli i Shoqërisë Civile, Problemet, dhe Perspektiva e së Ardhmes në Regionet kryesore të Kosovës

Prezantimi Kryesor:

Në përpjekjet e saj të vazhdueshme për të ndihmuar në nxitjen e zhvillimit në Kosovë, UNDP në Kosovë ishte shumë krenare për të nisur edhe një raport në një nga dimensionet më të rëndësishme të zhvillimit në Kosovë, - atij të zhvillimit njerëzor. Raporti i Zhvillimit Njerëzor në Kosovë (RZhNjK) 2008 fokusohet në Shoqëritë Civile si një aktor kryesor në çdo strategji të zhvillimit kuptimplotë. Pas konsultimeve të mëdha në draftin përfundimtar, RZhNjK 2008 ishte botuar, dhe publikisht nisi në Prishtinë më 30 prill 2009 në Bibliotekën Kombëtare dhe Universitare të Kosovës.

Veprimtaria u organizua nën patronatin e z. Frode Muring, Përfaqësues i UNDP-së dhe Koordinator për Zhvillim të OKB-së në Kosovë. Folësi kryesor ishte ekselencia e tij Fatmir Sejdiu, President i Kosovës. Dy folës të tjerë ishin z. Guido Beltrani, Zv / Drejtor i SDC-së në Kosovë dhe Dr. Albert Lila nga CiviKos, nga rrjeti i shoqërive civile të Kosovës. Gjetjet e Raportit janë prezantuar nga z. Faton Bislimi, Menaxher i Kërkimeve dhe Politikave të Projekteve në UNDP Kosovë.

Presidenti Sejdiu në fjalën e tij e bëri të qartë se institucionet e Kosovës e shohin shoqërinë civile si një shtyllë e fortë në ndërtimin e demokracisë në Kosovë dhe zhvillimit të saj. Ai vuri në dukje se roli i shoqërisë civile në Kosovë si në të kaluarën dhe tani ka pasur një ndikim të madh në të mirën e të gjithëve. Presidenti Sejdiu gjithashtu u zotua për mbështetjen e sektorit të shoqërisë civile në misionin e saj dhe ofrojë bashkëpunim me këtë sektor, pasi që Kosova shkon përpara dhe është gjithnjë më afër Bashkimit Evropian dhe mekanizmave të tjerë ndërkombëtare.

Z. Muring edhe një herë përsëriti angazhimin e UNDP-së për një Kosovë paqësore dhe të begatë, duke theksuar se shoqëria civile mund të jetë një komponent thelbësor në përpjekjet për zhvillimin e Kosovës. Zhvillimi nuk vjen vetëm me infrastrukturë të mirë, por gjithashtu vjen me cilësi më të mirë të jetës për të gjithë në Kosovë.

Duke shpjeguar vendimin e SDC-së që të mbështesin financiarisht RZhNjK 2008, z. Beltrani u fokusua në rëndësinë e Raportit si një dokument mjaft gjithëpërfshirës mbi aspektet e zhvillimit të ndërthurur me shoqërinë civile në Kosovë. Për Dr Lila, rezultatet e shoqërisë civile në Kosovë janë të përziera, por fakti se rrjetet midis tyre janë të nevojshme është e padiskutueshme. Ai paraqiti disa shembuj të bashkëpunimit të suksesshëm midis organizatave të shoqërisë civile përmes rrjetit CiviKos.

Pas prezantimit të panelit, koha ishte e caktuar për pyetjet nga publiku.

Prezantimet regionale:

Në përgjithësi, nga diskutuesit e takimeve nga të gjitha regjionet e Kosovës në të cilat është diskutuar Raporti, është konsideruar se rezultatet e organizatave të SHC në Kosovë janë të pa kontestueshme ndonëse ka vend për përmirësim të shumëfishtë në mënyrë që rezultatet të jenë më evidente edhe në të ardhmen. Prandaj, në përgjithësi roli i organizatave të SHC konsiderohet shumë i çmueshëm.

Përkundër që rezultatet e arritura të organizatave të SHC janë inkurajuese, megjithatë gjatë këtyre takimeve janë evidentuar edhe probleme dhe dobësi. Ju lutem vini re se në çdo nismë regjionale, RZhNjK 2008 së pari është prezantuar, dhe pastaj është dhënë hapësirë për debat dhe diskutim. Më poshtë është Përmbledhja Ekzekutive e RZhNjK 2008, i cili siguron thelbin e këtyre prezantimeve bazuar në diskutimet që u zhvilluan.

RZhNjK 2008: Përmbledhje e përgjithshme

Gjatë dy dekadave të kaluara shoqëria civile në Kosovë ka përjetuar të gjithat, duke filluar nga represioni brutal e deri te ndihmesa intensive, e cila nganjëherë ka shkuar edhe deri te patronazhi. Tani shoqëria civile është duke u orvatur të gjejë zërin e saj autentik dhe të efektshëm në shtetin që shpalli pavarësinë në mënyrë të njëanshme, i cili duhet të tejkalojë pengesa të shumta ekonomike, shoqërore dhe politike. Duke u ballafaquar me sfidat e veta zhvillimore, shoqëria civile do t'i ndihmon Kosovës që ta bëjë të njëjtën. Një "sektor i tretë" i shkathtë dhe me besim në vete është thelbësor për funksionimin e demokracisë së shëndoshë.

Shoqëria civile e Kosovës ka lindur në erën e represionit dhe të kundërshtive. Ajo u pavarësua njëkohësisht me krijimin e 'institucioneve paralele' nga shqiptarët e Kosovës pasi që Jugosllavia ia morri statusin e autonomisë ish-krajinës së atëhershme në vitin 1989. Me këtë rast shoqëria civile mori një gamë të gjerë të kompetencave, duke filluar nga të drejtat e njeriut e deri te kujdesi shëndetësor dhe zbutja e varfërisë. Pas konfliktit të armatosur të vitit 1999, në kuadër të Administrimit të Kombeve të Bashkuara, Kosova përjetoi një dhënie të shpejtë të ndihmesës, dhe organizata vendore u themeluan për të punuar me donatorët e huaj në një vistër pothuajse të pakufishëm të projekteve. Kohëve të fundit, posaçërisht pas shpalljes së njëanshme të pavarësisë në shkurt të vitit 2008, donatorët po drejtojnë fondet e veta më shumë për qeverinë e më pak për shoqërinë civile. Andaj, mjedisi ku Organizatat e Shoqërisë Civile (OShC) duhet të punojnë, dhe sfidat me të cilat ato ballafaqohen, prapë janë duke ndryshuar, duke kërkuar shkathtësi dhe qëndrime të reja.

OShC-të kanë filluar procesin e transformimit në disa mënyra, duke filluar nga hartimi i kodeve të mirësjelljes e deri te kërkimi i mënyrave për të përmirësuar bashkëpunimin me njëra-tjetrën dhe me qeverinë. Në mesin e sfidave janë këto: statuti ligjor i pazgjidhur, tensionet e brendshme që vinë si rezultat i konkurrencës për financimet nga jashtë, ndasitë etnike që vetëm pjesërisht janë shëruar, mosbesimi i qytetarëve dhe mungesa e përqendrimit, të cilat rezultojnë me shumë organizata që kanë dëshirë të riformësohen në bazë të prioritetëve të donatorëve.

Shoqëria civile mund të plotëson një numër rolesh me rritjen e pjekurisë së institucioneve ekonomike dhe politike të Kosovës, duke filluar nga roli i monitoruesit, duke vazhduar me dhënien e kontributit në hartimin e politikave e deri te ofrimi i shërbimeve sociale. OShC-të po ashtu kanë shumë vlera në dhënien e kontributit drejt rrugëtimit të Kosovës në integrimet evropiane.

Nganjëherë marrëdhëniet e OShC-ve me qeverinë dhe me bizneset do marrin formën e kundërshtarëve, dhe nganjëherë ato do të ofrojnë dhe marrin përkrahje. Por cilado që të jetë detyra dhe cilido që të jetë roli, sukcesi i tyre do të varet në profesionalizimin e rritur dhe në një bazë të rezultateve më të qëndrueshme, si dhe në një ndjenjë më të fortë për atë se kush janë

dhe se çka dëshirojnë të arrijnë. Ajo që organizatat e shoqërisë civile tanimë kanë arritur është e mrekullueshme.

Raporti mbledh së bashku njëmbëdhjetë autorë për një vështrim shumëdimensional të vendit të shoqërisë civile në agjendën zhvillimore të Kosovës. Po kështu, raporti bazohet në *perceptimet e shoqërisë civile në anketën e Kosovës*.

Pas shqyrtimit nga afër të asaj se çka nënkuptojmë kur themi “shoqëri civile” dhe çka nënkuptojmë kur themi ‘zhvillim’, përmes raportit shqyrtohet historia e shoqërisë civile në Kosovë, konteksti i saj ligjor dhe mënyrat se si mund të ndikojë në politikat publike. Më pastaj, raporti trajton shoqërinë civile nga pikëvështrimi i qeverisë dhe i qytetarëve në përgjithësi, para se t’i shqyrton mënyrat sesi OShC-të mund të punojnë në mënyrë të efektshme së bashku me qeverinë, me njëra-tjetrën dhe me mediat, si dhe mënyrat e ndikimit dhe të përfitimit të tyre nga procesi i integriteteve evropiane. Në dy kapitujt e fundit sugjerohen përmirësimet drejt të cilave OShC-të duhet të shkojnë dhe hulumtojnë potencialin e Zhvillimit të Orientuar nga Komuniteti (ZhOK) në Kosovë .

Zhvillimi njerëzor dhe shoqëria civile janë terme të hapura për interpretime të shumta. Zhvillimi nuk mund të matet thjesht sipas numrit të ndërtesave, rrugëve apo të trafostacioneve; por është më e rëndësishme të dihet nëse përmirëson mirëqenien e individit dhe aftësinë që ai ta merr jetën në duart e veta. Këtu zhvillimi ndërthuret me shoqërinë civile, e cila i inkurajon njerëzit të kenë fjalën e vet për vendimet që i prekin ata. Sa i përket debatit që zhvillohet lidhur me natyrën e saktë të shoqërisë civile —ai i përfshinë mediat? kishat? Organizatat që marrin subvencione nga korporatat apo nga qeveria? Grupet me bindje racore apo fetare?—ndoshta mënyra më e thjeshtë është që ajo të konsiderohet si sektor i tretë që gjendet mes qeverisë dhe bizneseve, me një vijë të hollë ndarëse nganjëherë qoftë në njërën apo në anën tjetër. Ndryshimet e fundit, duke filluar nga rënia e komunizmit e deri te zbulimi i internetit, kanë krijuar tokë të pëlleshme për zhvillimin e shoqërisë civile në Kosovë dhe në mbarë botën.

Historia e shoqërisë civile në Kosovë është pjesë e një historie më të gjerë të Evropës lindore gjatë rënies së komunizmit, por gjithashtu ka qenë e formësuar nga rrethanat e veçanta të Kosovës dhe nga shkatërrimi i Jugosllavisë. Kur Kosovës iu hoq autonomia në vitin 1989, shoqëria civile u bë pjesë e rezistencës dhe bashkëpunonte nga afër me qeverinë paralele që u formua si akt i kundërshtimit të Beogradit dhe që ofronte shërbime alternative në fushën e shëndetësisë, të mirëqenies sociale dhe të arsimit. Suksesi i Lëvizjes për pajtimin e gjaqeve është vetëm një shembull i popullaritetit dhe i fuqisë së shoqërisë civile gjatë kësaj kohe. Shoqëria civile u ballafaqua me ndryshime rrënjësore pas ndërhyrjes së NATO-s në vitin 1999, me fokusimin e Misionit në Kombeve të Bashkuara në Kosovë (UNMIK) në ndërtimin e paqes dhe në rindërtim, si dhe me ardhjen në masë të madhe të donatorëve ndërkombëtarë, të cilët kërkonin nga OShC-të kenë rol kryesor, por gjithashtu nganjëherë, në mënyrë të butë apo edhe më pak të butë, duke i përkufizuar parametrat e këtij roli. Duke pasur qëllime të mira, vetëvëllimi i përkrahjes dhe dinamika e shpejtë e ndryshimeve kanë krijuar sfida, me të cilat OShC-të ende po ballafaqohen t’i tejkalojnë.

Mjedisi ligjor për shoqërinë civile në Kosovë është ende i pazgjidhur. Ligji bazë për OJQ-të ishte i gatshëm për UNMIK-un që ta nënshkruante mu para shpalljes së pavarësisë në shkurt të vitit 2008. Tani Ligji i është kthyer Kuvendit për rishikim dhe OJQ-të do të donin të bëhen disa ndryshime në të. Tani për tani OJQ-të ende veprojnë sipas një rregulloreje të UNMIK-ut të vitit 1999. Edhe kur të miratohet Ligji për lirinë e bashkimit në shoqata të OJQ-ve, ekzistojnë disa çështje që ende kanë nevojë për t’u trajtuar. Statusi tatimor i OJQ-ve është ende i dykuptimtë, dhe hyrja e Ligjit në fuqi mund të vështirësojë donacionet dhe vullnetarizmin. Rrjedhimisht, shoqëria civile duhet të jetë pjesë e hartimit të ligjeve që e prekin atë.

Ndikimi i shoqërisë civile në politikat publike ka potencial të jetë thelbësor. Ajo mund të kontribuojë në cilëndo prej pesë fazave të politkëbërjes: përcaktimin e agjendës, formulimin e politikave, vendimmarrjet, zbatimin dhe vlerësimin. Një nga instrumentet më të fuqishme për futjen e ndonjë çështjeje në agjendën publike dhe ndikimi në debatet pasuese janë mediat. Grupet e ekspertëve dhe OShC-të e tjera po ashtu mund të kenë ndikim mbi qeverinë në mënyrë të drejtpërdrejtë apo përmes partive politike, me të cilat ato nganjëherë janë të ndërlidhura. Në Kosovë, rruga më e mirë për të pasur ndikim mbi qeverinë është nganjëherë përmes ndonjë organizate ndërkombëtare apo agjencie të OKB-së. Në fazën e zbatimit, OShC-të shpesh mund të luajnë një rol për zbatimin e shërbimeve të autorizuara nga qeveria. Në këtë rast, roli i tyre është kyç në vlerësimin e rezultateve të politikave.

Vizioni i qeverisë për shoqërinë civile është pozitiv, por jo i përkufizuar mirë, dhe bashkëpunimi i deritanishëm ka qenë sporadik dhe shumë i varur nga individët. Qeveria dhe zyrtarët e OShC-ve shpeshherë ftohen në organizimet e njëri-tjetrit, por ekziston nevoja për një bashkëpunim më të thellë dhe më të institucionalizuar. Me angazhimin e disa ish-zyrtarëve qeveritarë nëpër OShC dhe anasjelltas, kuptueshmëria mes dy grupeve është shtuar. Megjithatë, ndikimi i tyre dobësohet me shkallën e perceptimit të tyre si të udhëhequra nga agjendat e donatorëve të tyre. Qeveria mund të ndihmojë përmes ngritjes së kapaciteteve për OShC-të dhe duke i përkrahur ato financiarisht, qoftë përmes financimit të drejtpërdrejtë apo përmes dhënies së shërbimeve qeveritare përmes një furnitori të jashtëm.

Perceptimi i qytetarëve për shoqërinë civile është i përzier. Një nga pesë kosovarët është i angazhuar në një mënyrë apo tjetër në ndonjë organizatë të shoqërisë civile, dhe vullnetarizmi ka shënuar një shkallë të rritjes që nga viti 1999. Por vetëm rreth një e treta e të anketuarve deklaruan për *Anketën e perceptimit të shoqërisë civile në Kosovë* se besonin që OShC-të janë të hapura për pjesëmarrje të qytetarëve, dhe vetëm gjysma e tyre mendonin se OShC-të përfaqësonin interesat tyre personale. OShC-të kanë shënuar rezultate relativisht të dobëta lidhur me llogaridhënien, ku shumë të anketuar kanë qenë të mendimit se vendimet e tyre ishin të ndikuara nga donatorët. Është e qartë se ende ka vend për përmirësime në kontaktimet e shoqërisë civile me qytetarët. Ushtrimi i aktiviteteve të monitorimit dhe dhënia e shërbimeve që qeveria nuk mund t'i ofrojë ishin dy funksione që të anketuarit i kanë cekur si më të rëndësishmet për t'u realizuar nga OShC-të.

Bashkëpunimi mes shoqërisë civile dhe qeverisë ka nevojë për mekanizma formalë për t'i ndihmuar që të zbatohet në mënyrë të lehtë. Një nga problemet ka qenë se OShC-të nuk kanë pasur ndonjë organizatë ombrellë që do t'i përfaqësonte interesat e tyre. Disa OShC kanë lidhje me partitë politike, gjë e cila daton nga koha e qeverisë paralele e viteve 1990. Ndërveprimi me institucionet qeveritare ka qenë më i vështirë për OShC-të e pakicave etnike. Disa OShC me entuziazëm kanë pranuar rolin e monitoruesit, por qeveria nuk i është përgjigjur pozitivisht kritikave të tyre. Kontributet nga grupet e ekspertëve janë pranuar më mirë. OShC-të me një specializim mjaft të mirë do të jenë më të besueshme për qeverinë sesa ato që kanë qasje universale.

Bashkërendimi mes OShC-ve mund t'ua lehtësojë arritjen e qëllimeve përmes fuqizimit të tyre si rezultat i rritjes së numrit, qasjes më të mirë në informata, transparencës më të madhe dhe besueshmërisë më të madhe tek donatorët, duke u ndihmuar atyre që të shtrijnë aktivitetet në rajone më të mëdha dhe duke ua lehtësuar disa nga detyrat administrative të projekteve. Aleancat mes OShC-ve mund të jenë të strukturuar apo të pastrukturuar, afatshkurta apo afatgjata. Rrjeti i Grave i Kosovës është një shembull i mirë i rrjetit të OShC-ve. Disa rrjete themelohen për t'i plotësuar kërkesat e donatorëve, por në përgjithësi rrjetet janë më të suksesshme në rastet kur udhëhiqen nga nevoja sesa kur udhëhiqen nga kërkesat e donatorëve.

Mediat dhe shoqëria civile kanë histori të përbashkët e cila ka qenë dukshëm e ndikuar nga represioni që pasoi pas heqjes së autonomisë së Kosovës në vitin 1989 dhe derdhjes së parave në formë të ndihmave humanitare pas vitit 1999. Sikurse ishte rasti me OJQ-të, pati një formim të bujshëm të medieve të reja. Gazetarët e anketuar në një anketë në internet që ishte plotësim i *Anketës për perceptimet e shoqërisë civile në Kosovë*, në të cilën pjesa më e madhe e këtij raporti është bazuar, thanë se ata mendonin se mediat dhe shoqëria civile kanë qëllim të ngjashëm; shumë syresh madje thanë se mediat ishin pjesë e shoqërisë civile. Shumica e gazetarëve të anketuar thanë se shoqëria civile do të ishte një temë e rëndësishme për të shkruar, por disa prej tyre sugjeruan se OShC-të kanë nevojë të ndërtojnë një besueshmëri, duke dhënë informata më të besueshme.

Integrimi në Bashkimin Evropian paraqet sfida dhe mundësi për shoqërinë civile të Kosovës. Ky proces është i ndërlikuar dhe teknik, dhe Kosova gjendet afër fillimit të tij. Përparimi drejt pranimit në BE ngërthen në vete hartimin e raporteve vjetore që vlerësojnë, në mes të tjerash, gjendjen e shoqërisë civile. Shoqëria civile e Kosovës vazhdimisht është vlerësuar si e dobët, por ekziston ndihmesa e dhënë nga BE-ja për fuqizimin e OShC-ve. Bazuar në raportet e përparimit, çdo vend kandidat harton një plan veprimi për reforma. Këto plane mund të paraqesin një mundësi për shoqërinë civile që të futet në listën e aktiviteteve përkrahëse të BE-së lidhur me reformat specifike.

Qëndrueshmëria e shoqërisë civile është edhe më e rëndësishme, duke marrë parasysh rolin kryesor që OShC-të e kanë luajtur në ndihmën e dhënë disa shteteve fqinje të Kosovës lidhur me hyrjen e tyre në Bashkimin Evropian. Tani që Kosova ka shpallur pavarësinë, ndoshta një pjesë energjisë së drejtuar drejt zgjidhjes së statusit të saj, tani mund të harxhohet në fuqizimin e shoqërisë civile. Rënia e financimeve të donatorëve tani po paraqet kërcënim për qëndrueshmërinë e OShC-ve. Përmirësimi i llogaridhënies do të merr edhe shumë kohë drejt bërjes së OShC-ve më të besueshme. Shoqëria civile duhet të gjejë mënyra për t'u bërë më pak e varur nga financimet e donatorëve të jashtëm. Ligji i ashtuquajtur "i një përqindëshit", i zbatuar për herë të parë në Hungari në vitin 1996, mund të jetë një opsion për drejtimin e parave nga tatimet tek OShC-të. Qëllimet e tjera esenciale janë edhe rrjetëzimi më i efektshëm dhe komunikimi më i mirë me qytetarët.

Zhvillimi i orientuar kah komuniteti është një qasje në projektet zhvillimore, që kryesisht financohet nga Banka Botërore, që është në përputhje të madhe me qëllimet dhe vlerat e shoqërisë civile. Ky zhvillim përqendrohet në përfshirjen e komuniteteve në projektet që janë të parapara t'u ofrojnë atyre përfitime ashtu që komuniteti të fuqizohet dhe projekti të përmirësohet. Ky lloj zhvillimi nuk është ndonjë shkop magjik — për shembull, komunitetet shpesh në vete kanë grupe konkurruese të interesit, dhe pjesëmarrja mund të jetë e vështirë për personat që janë të punësuar me orare të gjata dhe me paga të ulëta. Por, kur ky zhvillim zbatohet në mënyrë të kujdeshme, mund të korrë rezultate premtuese.

Gjilan:

Në praninë e një numri të madh të pjesëmarrësve nga të gjitha grupet e interesit, përfaqësues të Shoqërisë Civile, përfaqësues të institucioneve lokale dhe të sektorit të biznesit, RZhNJK 2008 është paraqitur dhe është konsideruar si një raport shumë i rëndësishëm.

Përfaqësuesi i pushteti lokal i Komunës së Gjilanit, Zt. Islam Zuzaku, nënkryetar i komunës, ishte i pari që mori fjalën dhe konstatoj se komuna ka bashkëpunim të mirë me organizatat e shoqërisë civile. Mirëpo, sipas tij, mënyra më e mirë është që Shoqëria Civile do të duhej të caktojë përfaqësuesin e vet i cili do të jetë urë lidhëse në mes të organizatave dhe Komunës. Po ashtu, përbrenda strukturimit të komunës, ekziston Zyra e Projekteve, e cila sigurisht do të ishte mirë që të jetë ndërlidhje mes institucioneve komunale dhe Shoqërisë Civile.

Nga ana tjetër, përfaqësues të Shoqërisë Civile, Shaban Terziu nga OJQ Lansdowne, nxjerr në pah dallimin ndërmjet këtij sektori në Kosovë dhe vendeve të tjera. Organizatat e Shoqërive Civile këtu janë në faze të tranzicionit dhe pozicioni i institucioneve lokale ndaj Shoqërive Civile është dukshëm më i mirë krahasuar me institucionet e kaluara lokale. Në këtë drejtim, për të pasur një bashkërenditje ndërmjet këtyre dy sektorëve ai propozon të formohet këshilli koordinues i organizatave jo qeveritare të Gjilanit.

Në aspektin e qëndrueshmërisë së organizatave të Shoqërisë civile, Gazmend Murseli nga OJQ ANP, propozon modelin kroat të financimit të OJQ-ve duke pasur parasysh faktin se në kuadër të zyrës së kryeministrit në Kroaci ekziston zyra për bashkëpunim me OJQ-të.

Me një dozë kritike dhe vetëkritike, Bashkim Neziri nga OJQ Rinia Pa Kufi thekson se OJQ-të nuk janë pjesë e diskutimeve gjatë hartimit të ligjeve si p.sh. në rastin e miratimit të Ligjit për Rini. Prandaj, sipas tij, institucionet do të duhej të ftojnë në vazhdimësi përfaqësuesit e SHC që të kontribuojnë në zhvillimet e përgjithshme demokratike në shoqëri.

Për Enver Këqikun nga OJQ Qendra Kosovare për Bashkëpunim Ndërkombëtar (QKBN), një OJQ më seli në Gjilan, Raporti i prezantuar paraqet të gjeturat reale nga terren. Infrastruktura ligjore që rregullon aspektin e funksionimit të OJQ-ve ka qenë i mangët deri më tani kurse Ligji aktual në Kosovë ka dalë nga një debat i cili është bërë me SHC dhe në këtë rast janë dëgjuar në masë të mirë zërat dhe janë pranuar sugjerimet nga SHC. Raportet në mes të OJQ-ve nuk janë në nivelin e duhur ndonëse tani ato kanë filluar të ndryshojnë në drejtim pozitiv. Në nivelin komunal, mungon një koordinator në komunën e Gjilanit i cili do të merrej me një koordinim me OJQ-të. Ka pasur tendencë për një organizim të mirëfilltë të shoqërisë civile mirëpo kanë dështuar këto përpjekje, mirëpo kjo nuk do të thotë që do të ndalemi në këtë drejtim. Duhet vazhduar tutje. Në fund, ai ngrit çështjen se çfarë trajtimi u është bërë Odës Ekonomike si dhe Sindikatave në RZHNJK 2008, se a janë konsideruar pjesë e Shoqërive Civile apo jo.

Fatmir Selimi nga OJQ QPA, nuk sheh përkrahje të SHC nga ana e institucioneve lokale. Sipas tij, është e pamundur të sigurohet financimi i një projekti për pa shkuar në zyrën e kryetarit, mirëpo edhe atëherë asgjë nuk është e sigurt.

Omer Daku, Drejtor i Drejtorisë së Urbanizmit që njëherit është edhe kryetar i Grupit Lokal të Veprimit (GVL) në Komunën e Gjilanit, që paraqet një ndërlidhje jo formale të përfaqësuesve nga institucionet komunale dhe SHC-ja edhe atë në përpjesëtim 50% nga sektori publik dhe 50% nga sektori privat. Ai thekson se të Grupi Lokal i Veprimit kemi filluar rrjetëzimin në harmoni me strategjinë e GLV dhe në kuadër të këtij grupi ka vend për të gjithë përfaqësuesit e SHC të cilët i ftojmë që të jenë pjesë e GVL-së.

Bujar Haziri, Zyrtar i Rinisë në Gjilan thekson një bashkëpunim të shkëlqyeshëm ndërmjet sektorit të rinisë dhe OJQ-ve të Gjilanit. Bashkëpunimi me kompanitë private me SHC është shumë i domosdoshëm në Kosovë dhe tani për tani ky bashkëpunim mungon. Duhet të fokusohet Shoqëria Civile në bashkëpunimin më sektorin privat. Në raportet tjera duhet të sensibilizohet edhe biznesi lidhur me punën e OJQ-ve në mënyrë që ata të jenë të informuar për punën që bën SHC në mënyrë që të i ndihmojë në implementimin e politikave publike.

Sevdije Vranja nga Policia e Kosovës, thekson se ata kanë një bashkëpunim të mirë me OJQ-të dhe kërkoj që të ketë bashkëpunim edhe më të mirë në të ardhmen. Kjo do të jetë e dobishme për tërë shoqërinë.

Blerton Abazi nga OJQ Qendra Kosovare për Bashkëpunim Ndërkombëtar potencon punë vullnetare që bëhet brenda organizatave civile duhet të rregullohet me ligj. Ai përmend disa aktivitete që OJQ-të kanë ndërmarrë pa përkrahje financiare siç janë peticionet e ndryshme kundër veprimeve të cilat janë sipas SHC në dëm të shoqërisë. Në të njëjtën kohë kërkon nga institucionet që të mendojnë për ligjin për vullnetarizmin në Kosovë.

Ferizaj:

Ibrahim Musliu nga Kuvendi Komunal i Ferizajt, thekson infrastrukturën ligjore për SHC si të pazhvilluar dhe sipas tij kjo duhet të zhvillohet. Shoqëria Civile është katalizator i zhvillimeve, dhe ka rezultatet evidente prandaj duhet mbështetur atë por në të njëjtën kohë SHC duhet të i raportojë qytetarëve.

Kenan Gashi, përfaqësues nga Shoqëria Civile përmend se në raport mungon ajo se sa SHC është e përfshirë në identifikimin e problemeve, ky Raport RZhNjK 2008 është një bazë për zhvillimin e SHC. Sipas tij, SHC për të qenë e vetë qëndrueshme, duhet të fillojë të aplikojë pagesën e anëtarësimit. Kjo do të mund të iu ndihmojë në realizimin e projekteve në mënyrë më korrekte.

Mustafë Beqiri, nga OJQ Këshilli i Prindërve, thekson mungesën e ngritjes së kapaciteteve të SHC në Kosovë, si dhe krijimin e rrjeteve të ndryshme të organizatave, si p.sh. Civikos, Demokracia në Veprim, etj. Ai vazhdon tutje, duke potencuar se ka mungesë të trajnimeve, ka politizim të organizatave, disa OJQ punojnë për politikën, dhe ka organizata që janë të korruptuara kurse ka nevojë për OJQ të mirëfillta e po ashtu ka nevojë për krijimin e një baze të të dhënave të përditësuar për të gjitha Shoqëritë Civile që janë aktive në Kosovë. e Bazës së të Dhënave për SHC në Kosovë.

Jonuz Ahmeti, nga OJQ Paqja e Shtërpçës përmend faktin se disa OJQ implementojnë projekte jashtë misionit të tyre e që sipas tij kjo nuk është e dobishme për në të ardhmen sepse mund të humbin besimin tek qytetarët.

Shaban Shabani nga Rrjeti AVONET mendon që vetëm 70 OJQ që janë përgjigjur një ankete të bërë për Raport, është numër i vogël për të bërë një Raport të tillë, megjithatë duhet të pranohet realiteti. Një tjetër çështje që ngrit ai është se mentaliteti i Qeverisë lidhur me Organizatat e Shoqërive Civile duhet të ndryshoj, sepse ata financojnë projektet e SHC vetëm atëherë kur punojnë për ta. Mediumet deri tani na kanë përkrahur, mirëpo kohën e fundit po kërkojnë mjete për ti paraqitur aktivitetet e SHC. Ka nevojë për më shumë debate për këtë çështje. Qeveria duhet të ndaj mjete për ngritjen e kapaciteteve të SHC për marrjen e fondeve të IPA dhe YIHDR. Shabani beson se OJQ-të duhet të bashkohen në koalicione, dhe të profilizohen.

Sali Jashari nga Radio Press, qartëson se OJQ-të nuk po munden të funksionojnë pa fonde. Për këtë do të duhej të gjendeshin forma alternative që të sigurohen fondet në mënyrë që projektet të vazhdojnë së implementuari.

Pejë:

Engelbert Zefaj, përfaqësues i shoqërisë civile, fokusohet në faktin se në prezantimin e RZhNjK 2008, siguria e OJQ-ve nuk është përmendur askund. Pasi që, duke pasur parasysh kërcënimet e fundit në Kosovë për përfaqësues të Shoqërisë Civile dhe gazetarëve, siguria e shoqërisë civile është një çështje mjaftë e rëndësishme.

Kreshnik Husaj, nga Lidhja e Artistëve Pejë, diskuton për metodologjitë e aplikuara gjatë hulumtimit të këtij studimi hulumtues dhe thekson se kanë raporte shumë të mira me përfaqësuesit lokal të institucione.

Luan Gashi nga OJQ Alma, ngrit çështjen lidhur me rrolin që UNDP-së mund të ketë në ngritjen e kapaciteteve për Shoqëritë Civile dhe thekson se kanë pasur bashkëpunim të mirë me institucionet, mirëpo në komunë nuk ka zyre të veçantë që merret me OJQ.

Luan Hasanaj, Qendra Rinore Istog, kontribuon me një diskutim të ndarë në disa pika. E para, se profilizimi i OJQ-ve është një problem për të gjitha organizatat, dhe ky gjithashtu është faji i donatorëve duke u bazuar në thirrjet që i bënë për projekte të ndryshme. Gabimi kryesor është

te të gjithë donatorët të cilët bëjnë thirrje për propozim nga OJQ-të ku i përfshijnë të gjitha komponentët në një thirrje, duke kërkuar, mbrojtje të mjedisit, integrimi i femrave, vullnetarizmit, përfshirja e personave me aftësi të kufizuara, barazia etnike etj. Kriza ekonomike e ka bërë që OJQ-të të punojnë në sektorë të ndryshëm. Rekomandohet që organizatat të profilizohen dhe të punohet në ngritjen e kapaciteteve të tyre. Bashkëpunimi me OJQ-të duhet të jetë esenciale në krijimin e politikave publike dhe komuna duhet të i ftojë OJQ-të në hartimin e politikave dhe dizajnimin e planeve zhvillimore për komunën.

Lirim Kutaj nga Kuvendi Komunal i Pejës, rekomandon të bëhet një hulumtim i ri me fokus në përgjegjësinë e OJQ-ve ndaj institucioneve dhe anasjelltas. Një problem tjetër esencial është tek zyra e regjistrimit të OJQ-ve, duhet të bëhet ri regjistrimi pas funksionimit dyvjeçar në mënyrë që OJQ-të të kenë referenca nga donatorët dhe institucionet për implementimin e projekteve të ndryshme në mënyrë që të dihet se a duhet të ri regjistrohet apo jo.

Valdrin Dërvishaj nga OJQ Vizioni 02, ngrit çështjen se a duhet të futet në kornizën e ligjit raporti në mes të shoqërisë civile dhe institucioneve.

Xhafer Demaj, Drejtor ne Kuvendin Komunal të Pejës thekson se zyra e kryetarit ka një shef i cili ka bashkëpunuar me OJQ-të dhe që ka të mundësi bashkëpunimi të OJQ-ve me institucionet lokale. Tani, Demaj beson se duhet të jetë një koordinatorë i komunës i cili merret ekskluzivisht me OJQ-të. Shoqëria Civile është baza e zhvillimit të komunës së Pejës. OJQ-të duhet ti anashkalojnë përfitimet personale dhe të kenë prioritet interesin publik.

Nexhat Abdullahu nga Kompania Ambienti thekson se kam punuar me OJQ Ndërkombëtare dhe përvojat flasin se duhet të përqendrohemi në profilizimin e OJQ-ve. Çdo profilizim mund të ketë rezultate më të mira se organizatat që bëjnë shume projekte të ndryshme. Raportimet duhet të jepen edhe te donatori edhe tek qytetarët. SHC duhet të bashkëpunojë ngushtë me organet komunale për të pasur sukses në implementim e projekteve.

Ardiana Begolli, një tjetër përfaqësues nga shoqëria civile, përmend bashkëpunimin në mes të komunës dhe OJQ-ve duke theksuar se ky bashkëpunim ka qenë shumë i mirë dhe çdo aktivitet deri tani është bërë ka qenë shume i mirë.

Miradije Gashi nga OJQ Venera përmend nevojën për profilizim të OJQ-ve dhe thekson se komuna disa herë nuk është përgjigjur në kërkesat e OJQ-ve. Ajo përmend një shembull ku OJQ e saj nuk ka marrë përgjigje nga komuna ende në një kërkesë për zyre.

Lale Grabanica, përfaqësues civil nga shoqëria civile nga Klina përmend mangësitë që ekzistojnë kur është fjala për aspektin legjislativ të funksionimit të OJQ-ve dhe thekson se regjistrimi i OJQ-ve, është bërë bazuar në një rregullore të UNMIK-ut dhe që nuk ka qenë adekuate. Ajo përmend edhe vullnetarizmin që sipas saj ka rënë, dhe nuk mund të pajtohem që vullnetarizmi ka qenë në ngritje pas konfliktit. Bashkëpunimi me institucioneve është shumë formal për mungesë të ligjit i cili kishte rregulluar këtë bashkëpunim.

Nenad Gorbaqeviq, një përfaqësues i shoqërisë civile, sjellë në pah faktin se kur ata e kanë formuar OJQ-në si minoritet, pasi që kjo ka qenë e inkurajuar nga të gjitha institucionet lokale dhe aktorët relevant, dhe kur OJQ-ja është regjistruar zyrtarisht, institucionet nuk na kanë dhënë zyrën për të punuar , edhe pas premtimeve fillestare, sepse aty është përzier politika.

Rexhep Maksutaj nga Rrjeti i OJQ-ve të Deçanit, thekson se në Deqan ka koalicione të OJQ-ve dhe se secila OJQ është e profilizuar, kështu që kemi të zgjidhur problemin e profilizimit. Sa i përket bashkëpunimit me institucione, ai thekson se ky sektor (shoqëria civile) nganjëherë e konsiderojnë si rival mirëpo ka edhe të tillë që të ndihmojnë. Krijimi i koalicioneve është shumë me rëndësi për OJQ-të, i cili disi është i njohur nga përvoja e Rrjeteve të OJQ-ve në Deçan.

Gjakovë:

Albion Zeka nga Rrjeti Rinor i Kosovës, përmend faktin se ndarja rajonale në Kosovë nuk ekziston, mirëpo OSBE-ja e ka bërë këtë për shkak të nevojave të tyre për zyre regjionale. Numri i OJQ-ve është jo relevant në aspektin e Shoqërisë Civile. Ai fokusohet më shumë në problemin e financimit të SHC në Kosovë. Ligji mbi sponzorizimet duhet të përmirësohet. Në aspektin e edukimit qytetar, Shoqëria Civile ka një rol të rëndësishëm. Ai thekson se ka mungesë edhe të shprehjes së lirë të SHC në Gjakovë edhe në disa vende në Kosovë. Ai gjithashtu diskuton edhe mënyrën në të cilën RZhNJK 2008 është shkruar dhe se si janë zgjedhur autorët.

Fatlume Boshnjaku nga Rrjeti Qeliza, përmend faktin se OJQ ka shumë në Kosovë, por është shumë vështirë për të marr fondë. Qytetarët e Gjakovës janë të zhgënjyer prej politikës. Në vitin 1989 kanë qenë filllet e OJQ-ve në Gjakovë, ndërsa në vitin 1999 rreth 60 OJQ Ndërkombëtare kanë qenë në Gjakovë, kurse në vitin 2009 vetëm 4 OJQ ndërkombëtare operojnë. OJQ-të lokale duhet të udhëtojnë në Prishtinë, Pejë dhe Rahovec për të kërkuar fondë. Ligji për SHC nuk ka qenë i konsultuar me OJQ në Gjakovë, dhe partitë mund të kenë pasur influencë në të. Antikorrupsioni tani është si prioritet i OJQ-ve lokale.

Bashkim Kurti, nga Zyra Komunale për Komunitete, thekson se OJQ-të bashkëpunojnë shumë ngushtë me institucione në Gjakovë, edhe pse ka pengesa të ndryshme.

Berat Thaqi nga OJQ BSC, prioritetet e OJQ-ve zakonisht i caktojnë donatorët, thekson se OJQ-të zakonisht zgjedhen nga donatorët e vet. Ne nuk kemi ndikim në komunitet, sepse ne nuk mundemi me i përfaqësua interesat e qytetarëve ashtu si duhet. Mungesa e sigurisë publike problem edhe për SHC..

Edmond Dushi nga OSBE qartëson se Kosova është një zonë zgjedhore por e ndarë në rajone administrative. Ai pastaj ngrit çështjen se a do të ndërmerr diçka UNDP dhe donatorë tjerë që këto perceptime të qytetarëve të ndryshojnë në të mirë për shoqërinë civile, apo duhet që vetë OJQ-të të punojnë për të i ndryshuar.

Fatime Boshnjaku, përfaqësues i shoqërisë civile, thotë se interesat publike shpesh bien pre e interesave të individëve. Ajo tutje thekson se OJQ-të janë në pozitë të pavolitshme për implementimin e projekteve për shkak të fondeve të pamjaftueshme.

Kushtrim Saraqini, përfaqësues i shoqërisë civile, thekson se raporti është i mirë dhe se është e vërtetë që bashkëpunimi është sporadik dhe i bazuar në individë. Rezultatet e anketës janë pesimiste apo ndoshta edhe nuk janë të sakta. Pyet se a lexohen këto raporte nga qeveria e Kosovës. Profilizimi i OJQ-ve është nevojë për të gjitha OJQ-të në Kosovë.

Mitrovicë:

Kastriot Jashari nga Kuvendi Komunal i Mitrovicës, përmend se 90 deri në 95% e OJQ-ve në Mitrovicë janë disi shumë pasive dhe e sheh se SHC është urë lidhëse në mes të institucioneve dhe qytetarëve.

Artan Osmani nga Kuvendi Komunal i Mitrovicës thekson se OJQ-të në Mitrovicë i neglizhojnë çështjet e rëndësishme që janë në interes të komunitetit. Ai mendon se ekzistojnë disa pengesa gjatë komunikimit në mes të SHC dhe institucioneve.

Ylber Maxhuni, përfaqësues i shoqërisë civile nga Vushtrria, thekson se OJQ-të kanë mosbesim tek institucionet, kurse Milaim Seferi nga Index Group, gjithashtu jep përkrahje për këtë.

Prizren:

Leutrim Gërmizaj nga KNGJP, thekson se ka organizata të shoqërisë civile të cilat kanë anëtarë në kuvend komunal, dhe se kjo tregon se ka kjo është mënyrë e mirë se si shoqëria civile mund të ndihmoj në vendimarrje. Ai tutje thekson se ka shumë diskriminim pozitiv nga organizatat për komunitetin serb ose edhe për projektet që kanë të bëjnë me minoritetet. Ai propozon që në raportin e ardhshëm të i dedikohet një kapitull i veçantë për shoqërinë civile.

Shkumbin Arifi nga Caritasi Zviceran, thekson se i vjen mirë që publiku e din që ka shoqëri civile në Kosovë, mirëpo i vjen keq që njerëzit me të vërtetë nuk e dinë rrolin e SHC-së. Pas konfliktit në Kosovë, një numër i madh i OJQ-ve janë formuar, shumica prej të cilave janë formuar vetëm për shkak të fondeve të cilat kanë ardhur në Kosovë pas konfliktit, ndërsa tani kemi mund të them një vdekje klinike të OJQ-ve. Tani, OJQ-të në Kosovë kanë filluar të krijojnë një partneritet në mes të organizatave, mirëpo ky është vetëm fillimi. Ekziston një respekt i tepruar ndaj donatorëve. Kishte me qenë mirë që të ketë një kapitull të veçantë se çka është shoqëria civile, çka janë funksionet e saj, misioni etj. Siç u tha në raport, gjë që është diçka për tu pajtuar, vetëm një përqindje e vogël përfaqësojnë interesat e shoqërisë.

Mejtim Bytyqi nga Qendra Rinore në Suharekë shpreh me keqardhje faktin se perceptimi i qytetarit për OJQ-të nuk është ashtu si do të ishte i dëshiruar. Ai sheh rolin e Qendrës se tij si shumë të rëndësishëm për komunitetin dhe veçanërisht për Suharekën. Ai thot se ata kanë qenë pjesë e draftimit të ligjit për rini, si dhe në nivel komunal në përpilimin e strategjisë për rininë, prandaj, jemi mundu që të jemi një avokat i mirë i interesave të rinjve ne komunë.

Jeton Bytyqi nga Qendra Rinore në Prizren, thekson faktin se në Prizren ata kanë përkrahje prej qeverisë lokale për shumicën e aktiviteteve, që ata si Qendër Rinore kanë ndërmarrë, si psh. fushata të ndryshme të cilat kanë pasur për bazë interesin e rinisë në komunë etj.

Eroll Xhaferi nga OJQ AKER, thekson se si OJQ qenkemi fatlum sepse ata bëjnë pjesë në grupin e organizatave të cilat kanë vetë qëndrueshmëri e cila vjen si rezultat i pagesës së anëtarësisë dhe nga donacionet e qytetarëve të cilët i besojnë misionit të tyre.

Bahri Zenelaj, përfaqësues nga shoqëria civile, mendon që nuk janë vetëm OJQ-të Shoqëri Civile. Për të, ky Raport, ka të bëjë më shumë me perceptimet e respodentëve, sesa përgjigjet se çfarë janë aktorët e shoqërisë civile. Një prej gjërave që ai thekson është fakti se OJQ-të duhet të kenë patjetër auditim.

Drita Vukshinaj nga Handikos Prizren, thekson se ata si një OJQ bëjnë pjesë në definimin e shoqërisë civile si sektor i tretë, sepse ata bëjnë punën që nuk është bërë nga qeveria apo sektori privat

Hysni Gashi nga Kryqi i Kuq i Prizrenit, thekson se shoqëria civile dhe zhvillimi është një temë shumë e qëlluar. Ai sheh zhvillimin e shoqërisë civile në Kosovë të shkojë prej dorës në dore me të rinjtë duke u bërë me aktiv.

4. Rekomandimet:

Shoqëria civile në Kosovë deri në një masë është ende një sektor i pakonsoliduar. Organizatat joqeveritare ende janë entitete duke u pjekur dhe kanë mungesë të parakushteve të domosdoshme për të qenë të qëndrueshëm dhe efektiv në punën e tyre. Ka mangësi serioze në së paku katër fusha të identifikuar në këtë raport: mungesa dhe mosfunksionimi i strukturave të brendshme të qeverisjes, mungesa e burimeve financiare dhe mjeteve për të siguruar ekzistencën afatgjatë dhe pavarësinë dhe për iu shmangur varësisë shumë të lartë nga donatorët, pamundësia për t'i bashkuar forcat dhe kapacitetet për të vepruar së bashku nën rrjete ose koalicione, dhe imazhi jo aq pozitiv publik, që prodhon perceptimin e elitizmit.

Sidoqoftë, është duke u bërë përparim. Disa OJQ kanë arritur të distancohen nga mijëra OJQ që aktualisht janë të regjistruara në Kosovë duke dhënë shembuj pozitiv të qëndrueshmërisë. Kjo është arritur përmes përqendrimit në një çështje të veçantë në vend të prioriteteve oportuniste të donatorëve, si dhe përmes shfrytëzimit efektiv të presionit publik dhe mjeteve të avokimit, që i bën veprimet shumë realiste dhe më të afërta me qytetarët.

Këta shembuj inkurajues duhet të shërbejnë si modele për shumicën e OJQ-ve, të cilat kanë mungesë të strategjisë dhe mjeteve të duhura për t'u bërë organizata të qëndrueshme. Institucionet shtetërore, në anën tjetër, luajnë një rol thelbësor, duke ndikuar qëndrueshmërinë e OJQ-ve në mënyra të ndryshme. Legjislacioni joadekuat dhe i varfër, tatimet dekurajuese dhe neglizhenca e përgjithshme nga institucionet shtetërore janë disa nga pengesat kryesore ndaj sektorit më të qëndrueshëm të OJQ-ve në Kosovë. Kjo megjithatë nuk do të thotë se institucionet shtetërore duhet të zgjerojnë kontrollin e tyre dhe mbikëqyrjen në nivel brengosës, që rrezikon pavarësinë e OJQ-ve dhe pengon funksionalitetin e tyre. Puna e OJQ-ve dhe qëllimi të cilit ato i shërbejnë nuk perceptohen qartë nga opinioni i gjerë.

OJQ-të kosovare bartin shumë përgjegjësi për qartësimin e ekzistencës së tyre, misionit dhe aktiviteteve të tyre para opinionit publik dhe grupeve të veçanta të shënjestruara nga to. Fundja OJQ-të ekzistojnë dhe operojnë sepse këto grupe kanë nevoja dhe probleme që duhet zgjidhur. Është më se e dukshme se imazhi elitist i OJQ-ve ka shkaktuar dyshime serioze publike nëse OJQ-të janë të besueshme dhe efektive për përfaqësimin e brengave dhe nevojave të qytetarëve.

Hartimi i politikave publike është proces shumë i rëndësishëm për çdo vend, sepse vendimet që merren gjatë këtij procesi ndikojnë në jetën e çdo qytetari. Shoqëria civile shërben si zë i qytetarëve gjatë gjithë procesit. Ajo mund të kanalizojë atë zë, të ndihmojë në formulimin e opinionëve dhe të ofrojë zgjidhje.

Ekzistojnë mënyra të ndryshme me të cilat shoqëria civile mund të ndikojë në proces, dhe ndikimi i saj zakonisht zhvillon konkurrencën e ideve, e cila pastaj në mënyrë të pashmangshme qon në politika më të mira dhe në një jetë më të mirë të qytetarëve.

Është e qartë se bashkëpunimi i mirëfilltë në mes të qeverisë dhe shoqërisë civile fillon me përcaktimin e të drejtave dhe përgjegjësive të secilit sektor përmes një kornize ligjore e cila e formalizon atë bashkëpunim. Po ashtu, bashkëpunimi kuptimplotë ndërmjet këtyre dy sektorëve bazohet në njohjen e vlerave të përbashkëta, pranimin e përgjegjësive të përbashkëta për çështjet përkatëse dhe në ndarjen e resurseve financiare dhe njerëzore të njëri-tjetrit". Në veçanti do të duhej të zhvillohet një bashkëpunim afatgjatë dhe i qëndrueshëm ndërmjet shtetit dhe shoqërisë civile me qasje strategjike për bashkëpunim.

Duke pasur parasysh këto të dhëna, propozohen këto veprime:

- Institucionet e qeverisë duhet të krijojnë një kornizë legjislative e cila siguron një mjedis të favorshëm për funksionimin e organizatave të shoqërisë civile.
- Shoqëria civile duhet të insistojë në hartimin e legjislacionit që do t'i mundësojë asaj të marrë pjesë në formulimin dhe rishqyrtimin e politikave, monitorimin e institucioneve qeveritare, marrë pjesë në vendimmarrje, në ofrimin e shërbimeve dhe të sigurojë financim të qëndrueshëm për funksionimin e organizatave të shoqërisë civile.
- Institucionet qeveritare duhet të rishikojnë rolin e tyre si ofrues ekskluziv të shërbimeve publike dhe të identifikojnë aktivitetet që mund të kryhen nga sektori i shoqërisë civile dhe nga sektori privat.
- Organizatat e shoqërisë civile duhet të punojnë për ndërtimin e kapaciteteve dhe profesionalizmit të tyre.
- Institucionet qeveritare duhet të zbatojnë zotimet e marra në Memorandumin e Mirëkuptimit, të nënshkruar me organizatat e shoqërisë civile siç është ajo me Platformën Civik Kos 2007), që përfshinë hartimin e strategjisë për bashkëpunim.
- Organizatat e shoqërisë civile duhet të punojnë më shumë për informimin e qytetarëve rreth shoqërisë civile dhe të përmirësojnë bashkëpunimin brenda vet organizatave të shoqërisë civile.

Me interes të veçantë do të ishte sikur institucionet e Kosovës, të nivelit lokal dhe atij qendror pastaj donatorët por edhe për vetë Shoqërinë Civile të kenë parasysh këto rekomandime:

- Krijimin e zyrave për bashkëpunim me OShC (Organizata të Shoqërisë Civile) në Zyrën e kryeministrit, Kuvend dhe në komuna.
- Përfshirjen e shoqërisë civile në grupe drejtuese dhe diskutime për të ardhmen e Kosovës me organizatat ndërkombëtare dhe donatorë.
- Dhënia e granteve konkurruese për OJQ për të kryer avokim dhe shërbime publike, por qeveria të mos nënkontrakttoj funksionet e veta thelbësore të OJQ-të ose në sektorin privat.
- Vazhdimi i financimit të OJQ-ve, së paku në afat të mesëm, gjersa të zhvillojnë kapacitetet më të forta dhe të diversifikojnë burimet e tyre të financimit.
- Ofrimi i mbështetjes institucionale afatgjatë për OJQ-të e dëshmuar si të suksesshme në vend të granteve afatshkurtra për projektet që nuk sigurojnë qëndrueshmëri.
- Ngritja e profesionalizmit përmes ndërtimit të kapacitetit.
- Specializimi dhe forcimi i aftësive specifike në vend të përpjekjeve për t'u bërë "kallauz i të gjitha punëve" me deklaratë misioni të turbullt që mundohet që përfshijë të gjitha misionet.
- Diversifikimi i burimeve të financimit, eksplorimi i opsioneve për grante qeveritare, donacionet nga bizneset private ose aktivitete të ndara komerciale për të siguruar qëndrueshmëri.
- Ofrimi i ndërtimit të kapacitetit për të OJQ-të anëtare të reja dhe me më pak përvojë, të investohet në resurse njerëzore, nëse është e mundur.
- Koalicionet dhe rrjetet duhet të jenë më proaktive në ofrimin e kundërshtimit konstruktiv ndaj qeverisë dhe për të ndihmuar institucionet e Kosovës për të krijuar Kosovën një shtet me të vërtetë demokratik.
- Komunikimi në mes të koalicioneve dhe rrjeteve duhet të përmirësohet.
- Rrjetet dhe koalicionet duhet të jenë më proaktive në drejtim të donatorëve duke zhvilluar projekt propozime, duke kërkuar asistencë dhe duke zhvilluar strategji afatgjata për të punuar me donatorë.
- Rrjetet dhe koalicionet ekzistuese duhet të kryejnë analizën SWOT (përparësitë, dobësitë, mundësitë dhe kërcënimet) që mund të ndihmojë zhvillimin e tyre të mëtejme.
- Të synohet përmirësimi i nivelit të bashkëpunimit dhe kontakti me mediat.
- Ekziston momenti brenda komunitetit të gazetarëve në Kosovë për të përfshirë më shumë zërin e shoqërisë civile në media dhe për të mundësuar ndërmarrjen e aktiviteteve nga OShCtë për të pasur ndikim më të madh në shoqërinë kosovare.
- Synimi për të trajnuar organizatat e shoqërisë civile në marrëdhënie me media. Kur organizatat e shoqërisë civile takohen brenda ose jashtë Kosovës, përfaqësuesit e mediave duhet të ftohen për të marrë pjesë dhe për të raportuar.

- Kosova duhet të miratojë një ligj gjithëpërfshirës për OJQ-të, dhe legjislacion fleksibil për tatime dhe stimulime fiskale për filantropi. Draft ligji për OJQ, aktualisht nën konsideratë legjislative, duhet të miratohet së shpejti dhe të ofrojë bazë të qëndrueshme ligjore për OJQ-të që funksionojnë në Kosovë. Ligji aktual i tatimeve që prek OJQ-të duhet të bëhet më fleksibil dhe duhet kushtuar më shumë vëmendje zhvillimit të stimulimeve fiskale për filantropi si mënyrë e inkurajimit të komunitetit (në veçanti korporatat) për të mbështetur OJQ-të financiarisht.
- OJQ-të duhet diversifikuar burimet e financimit dhe të bëhen më pak të varur nga donatorët.
- OJQ-të kosovare duhet të gjejnë burime dhe mjete alternative financiare për të siguruar qëndrueshmërinë institucionale dhe financiare. Financimi nga qeveria, donacionet private, të ardhurat e gjeneruara vet dhe opsionet tjera të financimit do të ndihmojnë OJQ-në që t'i shmanget varësisë së vetme nga donatorët ndërkombëtar.
- OJQ-të duhet të zhvillojnë struktura adekuate të brendshme të qeverisjes për më shumë transparencë dhe llogaridhënie. Një nga barrierat më serioze për efikasitetin e OJQ-ve Kosovare është mungesa e strukturës qeverisëse. Adaptimi i parimeve demokratike të qeverisjes së brendshme ka rëndësi thelbësore që do të mundësojë transparencë më të madhe dhe do të promovojë zhvillimin e mekanizmave për të siguruar përgjegjësi.
- OJQ-të duhet të ndjekin një imazh të përmirësuar publik përmes iniciativave të nivelit më të ultë dhe qasje më të përqendruar. Duke qenë transparent dhe përgjegjës, OJQ-të mund të ndihmojnë krijimin e një imazhi pozitiv publik. Ato mund të përmirësojnë tutje imazhin publik duke u shtrirë te grupet e tyre të shënjestruara dhe duke aplikuar qasje më të përqendruar në misionin e tyre, në vend të ndryshimit të qasjeve të tyre në momentin që shohin mundësi për t'u përshtatur me prioritetet e donatorëve.
- OJQ-të duhet të krijojnë rrjete më të forta. Rrjetet janë një mënyrë efektive për arritje të rezultateve më të mira dhe shpejta, në veçanti gjatë advokimit për çështjet e rëndësishme zhvillimore për Kosovën.
- OJQ-të duhet të kalojnë nga qasja individualiste e bazuar në interesa të ngushtë, në kuptim më të gjerë të përfitimeve që mund të arrihen kur OJQ-të veprojnë së bashku dhe krijojnë një forcë që është më e fuqishme sesa kapacitetet individuale.

5. Shtojca:

Lista e të gjithë pjesëmarrësve në çdo prezantim rajonal.

Gjilani:

Zejnije Limani, **K.K- Gjilan**,
Xhenana Azizi, **OJQ- Media Fleta**,
Mimoza Ademi, **OJQ- QKBN/KCIC**,
Muhamet Halili, **Kosovapress**,
Premtim Latifi, **OJQ- Mediafleta**,
Blerton Abazi, **OJQ- QKBN/KCIC**,
Lumturije Gerbovci, **KNGJ**,
Flamur Spahiu, **KNGJ**,
Lavdim Terziu, **RRRGJ**,
Irfan Veseli, **RRRGJ**,
Shkumbin Aliu, **OJQ- LIZA-R**,
Voglushe Kurteshi, **OJQ- PMN**,
Nazmije Demolli-Kastrati, **NJMDNJ**,
Teuta Selimi, **K.K Kamenicë**,
Arbenita Llapashtica, **OJQ- Youth Voice**,
Remzije Rexhepi, **OJQ- Iliria**,
Lumnije Bislimi, **OJQ- PIK**,
Bashkim Neziri, **OJQ- RPK**,
Enver Këqiku, **OJQ- QKBN/KCIC**,
Sevdije Vranja, **MPB-PK-Rajoni Gjilan**,
Adnan Hoxha, **RDK- Gjilan**,
Bajram Abazi, **RRRNB**,
Irir Mustafa, **Kryqi i Kuq**,
Luljeta Ismaili, **QRGJ**,
Muhabere Kadriu, **QRGJ**,
Fazile Osmani, **Kryqi i Kuq Kamenicë**,
Rexhep Morina, **Kryqi i Kuq Kamenicë**,
Saranda Cana, **Swiss Cop Office**,
Gregoire Singer, **Swiss Cop Office**,

Islam Zuzaku, **K.K Gjilan**,
Fatmir Selimi, **QPKA Gjilan**,
Gazmend Murseli, **OJQ- ANP Gjilan**,
Faton Peci, **UNDP/UNV**,
Shaban Terziu, **OMP Lansdowne**,
Arsim Ajdari,
Njazi Shabani,
Jakup Hajdari,
Ramadan Mehmeti, **OJQ- Agrofarm**,
Omer Daku, **Rural +**
Valentina Jashari, **OJQ- Liria Gjilan**,
Vjollca Jakupi, **Qendra Dëgjo Rininë Gjilan**,
Burbuqe Dobranja, **UNDP**,
Aferdita Murtezi, **OJQ- Aster Viti**,
Shpresë Sahiti, **OJQ- Aster Viti**,
Muharrem Bunjaku, **OJQ QKBN**,
Bujar Haziri, **DRKS K.K Gjilan**,
Nderim Ramadani, **UNDP**,
Fehmi Sylejmani, **OJQ Union +**,
Sadullah Ahmeti, **OJQ- Vizioni Rinor**,
Faton Bislimi, **UNDP**,
Bekim Korqa, **OJQ- ANP Gjilan**.

Ferizaj:

Enver Kosumi, OJQ- OPJMK,
Hamdi Maliqi, Hendikep Qukolli,
Naim Krakoveti, Hendikep Qakolli,
Blerim Haliti, OJQ- GYR,
Avdi Rexhepi, OJQ- GYR,
Rrahman Luma, OJQ- FDR,
Arlind Bajrami, OJQ- KVIK,
Kenan Gashi, OJQ- IRP,
Albina Korrani, KRK,
Alnulena Korrani, OJQ- IRP,
Korab Hasani, OJQ QKHTP,

Gëzim Misini, OJQ QKHTP,
Besa Vranovci, AVONET,
Enver Ibishi, OJQ- Etika,
Blerim Limani, OJQ- Lisi,
Imran Avdiu, OJQ Paqja,
Dragan Dobrosavljevic, OJQ- Paqja,
Jonuz Ahmeti, OJQ- Paqja,
Vlora Haziri, OJQ IRP,
Mimoza Pajaziti, OJQ- Etika,
Mehmet Mehmeti, OJQ- Elsam,
Isak Shehu, KPAF,
Mustafë Beqiri, KPAF,
Mehmet Jashari, OJQ- Romano Gjivdi,
Salih Jashari, Radio 5,
Ibrahim Arifi, DSHMS,
Petrit Ilazi, TV Tema,
Driton Ramadani, RTK,
Musli Berisha, TV Tema,
Bedri Pajaziti, OJQ- Etika,
Pajtim Morina, OJQ NSY,
Kujtim Berisha, Avonet,
Ilir Buzhala, OJQ- Etika,
Xhemile Murseli, Handikos,
Sinavere Hoxha, OJQ- Zgjohu,
Heroina Gurgurovci, Avonet,
Minator Rexhepi, Avonet.

Regjioni i Mitrovicës

Naim Murati, **OJQ- YAK**,
Lulzim Hoti, **OJQ- 7 Arte**,
Artan Osmani, **K.K Mitrovicë**,
Kastriot Jashari, **K.K Mitrovicë**,
Ylber Maxhuni, **OJQ- Youth Steps**,
Arsim Abazi, **KL Krijuesi i Ri**,
Ivo Gjokic, **OJQ MDNZ**,

Ana Andric, **Caritas**,
Arif kadriu, **Caritas**,
Jeton Geci, **OJQ- PYE**
Pleurat Beshiri, **OJQ- Marsi**,
Fitore Sadiku, **OJQ- Marsi**,
Besart Sadiku, **OJQ- Marsi**,
Ramiz Islami, **Index grup**,
Milaim Seferi, **Index Group**,
Afrim Mustafa, **OJQ- PYE**,
Osman Saraqi, **OJQ- PYE**,
Kadri Istrefi, **OJQ- URA**,
Shqipe Qarkaj, **OJQ MDNZ**,
Ali Ahmeti, **OJQ- PP**,
Petrit Miftari, **OJQ- MDNZ**,
Ferki Jashari, **OJQ- PP**,
Kushtrim Hoti, **OJQ- ISH**,
Gëzim Geci, **OJQ- ISH**,
Bajrush Kosumi, **OJQ- Hareja**,
Valbona Latifi, **OJQ- EJ**,
Safet Kamberi, **K.K Mitrovicë**,
Gjylnere Ahmeti, **OJQ- Prehja**,
Abdullah Bunjaku, **OJQ- ARS**,
Isah Hyseni, **K.K Mitrovicë**,
Faton Peci, **UNDP/UNV**,
Nderim Qela, **KVRL**,
Lulzim Qela, **KVRL**.

Pejë:

Marigona Sheremeti, **OJQ- SHIRS**,
Vigan Husaj, **OJQ- Arti**,
Xhaver Dema, **DSHMSP**,
Ardiana Begolli, **OJQ- SHIPOL**,
Gjylfidane Morina, **OJQ- NJPB**,
Hidajete Grabovci, **OJQ 7 Shtatori**,
Anduen Krasniqi, **OJQ- Intersos**,

Samir Zajmi, **OJQ- Intersos**,
Sahit Kandic, **OJQ- Syri i Vizionit**,
Shendrita Loshi, **OJQ- Liria**,
Luan Hasani, **OJQ- Liria**,
Vllaznim Krasniqi, **OJQ- NPU**,
Jehona Hysenaj, **OJQ- NPU**,
Vjosa Muriqi, **OJQ- NPU**,
Rejhan Kurbajevic, **OJQ- RAM**,
Muamet Dubljak, **OJQ- RAM**
Valdrin Dervishaj, **OJQ- Vizion**,
Nexhat Abdullahi, **SH.A Ambienti**,
Syzana Turjaka, **Handikos**,
Engelbert Zefaj, **OJQ- QRANM**,
Irin Santo, **Caritas**,
Silvia Re, **Caritas Veneziana**,
Miradije Gashi, **OJQ- Venera**,
Luan Gashi, **OJQ- ALMA**,
Arjeta Miftari, **OJQ- Aquilla**,
Ilir Hoxha, **OJQ- Liri-i**,
Xhyle Halili, **OJQ- Ardhmëria**,
Vitore Zefi, **OJQ- Ardhmëria**,
Lale Grabanica, **OJQ- Elena Gjika**,
Rexhep Maksutaj, **OJQ- Agimi**,
Skenderovic Nizara, **OJQ- Hana**,
Mejreme Broqi, **OJQ- 7 Shtatori**,
Kreshnik Husaj, **OJQ- Arti Models**,
Ganimete Selimi, **OJQ- 7 Shtatori**,
Shemsije Seferi, **OJQ- Alma**,
Sherife Leku, **OJQ- 7 Shtatori**,
Safete Gacaferi, **OJQ- Jeta**,
Gani Lajqi, **OJQ- Aquilla**,
Adem Nikqi, **UNDP/UNV**,
Artan Maksutaj, **OJQ- Agimi**,
Agron Sheremeti, **OJQ- SHIRS**,
Vllaznim Përgjegjaj, **DAK**,

Ahmet Mahmutaj, **K.K Pejë**,
Zymer Asanaj, **OJQ- Zana**.

Prizren:

Eroll Xhaferi, **OJQ- AKEA**,
Jucel Spahi, **OJQ- AKEA**,
Jehona Misini, **AKV- LP**,
Betim Koqonaj, **AKV- LP**,
Hysni Gashi, **Kryqi i Kuq**,
Ismail Krasniqi, **Spanish red Cross**,
Artan Milazimi, **SHL Kosova**,
Mejtim Bytyqi, **QR- SH F**,
Bajram Galush, **OJQ- DA**,
Shkumbin Arifi, **OJQ- CACH**,
Sylejman Elshani, **OJQ- DA**,
Erkan Vardari, **EURIC**,
Bari Zenelaj, **ATTA**,
Ibrahim Krusha, **OJQ- Iniciativa 6**,
Hysni Elshani, **OJQ- Iniciativa 6**,
Leotrim Gërmizaj, **KVRL-PZ**,
Kujtim Gashi, **K.K Prizren**,
Jeton Bytyqi, **QR- Prizren**,
Drita Vukshinaj, **Handikos**,
Antigona Shestem, **Handikos**,
Erdina Mustafi, **OJQ- ZOSD**,
Nermin Mustafi, **OJQ- Natural Fresh**,
Dardan Duja, **Voice**,
Gylaj Shipkovica, **OJQ- VOF**,
Armel Mujo, **OJQ- VOF**,
Eryin Gurushka, **Edison**,
Afrim Suliceviv, **OJQ- FH**,
Lulekuqe Gashi, **OJQ- FHM**,
Fatmir Lipoveci, **Handikos**.

Gjakovë:

Fjolla Gërçina, **Top Radio**,
Berat Thaqi, **OJQ- BSC**,
Fatime Boshnjaku, **Rrjeti Qeliza**,
Ferjolla Vula, **Rrjeti Qeliza**,
Blerim Valla, **Gazetar**,
Urim Fazliu, **K.K Gjakovë**,
Albion Zeka, **OJQ Fare Verde**,
Arber Xharra, **OJQ- AR**,
Hasan Ukshini, **K.K Gjakovë**,
Florije Zhubi, **K.K Gjakovë**,
Lumnije Shllaku, **K.K Gjakovë**,
Teuta Haxhija, **K.K Gjakovë**,
Bashkim Kurti, **K.K Gjakovë**,
Jeton Sokoli, **OJQ- BSC**,
Ergit Qeli, **OJQ- BSC**,
Edmond Pajaziti, **OJQ- Prosperiteti**,
Edmond Dushi, **OSBE**,
Kapllan Kërshi, **ZKK Gjakovë**,
Kushtrim Saraqini, **RRRGJ**,
Memli Doli, **OJQ- QTV**,
Ilhamije Kumnova, **K.Komel**,
Zeki Vehapi, **Gazetar**,
Agim Lala, **OJQ- BSC**,
Zana Brovina, **Studente**,
Muharrem Prizreni, **OJQ F.K**,
Halil Kaja, **OJQ- CBDC**,
Mrlinda Sada, **FOGJ**,
Urim Deva, **OJQ- CFT**,
Kapllan Hasani, **Kolani**,
Eshref Kabashi, **K.K Gjakovë**,
Agim Mamusha, **OJQ- QTV**,
Armend Mala, **OJQ- QTV**,
Lendrit Qeli, **OJQ Prosperiteti**.

Izveštaj o humanom razvoju na Kosovu 2008
CIVILNO DRUŠTVO I RAZVOJ

Šta lokalni činioci imaju da kažu

(kratko izlaganje o regionalnom pokretanju IHRK 2008)

August 2009

Razmatranja iznešena u ovom izveštaju potiču od autora i ne predstavljaju isključivo mišljenja Programa za Razvoj Ujedinjenih Nacija niti Kancelarije Švajcarske Korporacije za Razvoj.

Izveštaj o humanom razvoju na Kosovu 2008 i ovo izlaganje ne bi mogli biti objavljeni bez velikodušne pomoći od strane Kancelarije Švajcarske Korporacije za Razvoj, Švajcarske Kancelarije za Odnose u Prištini.

KHDR 2008 Projektni tim:

Faton Bislimi, Menadžer Projekta, Jedinica za istraživanje i politiku
UNDP Kosovo

Mytaher Haskuka, Programski Analitičar, Načelnik Jedinice za istraživanje i politiku
UNDP Kosovo

Iris Duri, Statistician, Jedinica za istraživanje i politiku
UNDP Kosovo

Regionalni pokretač i organizator kao i pisanje izveštaja:

Kosovski Centar za Javnu Politiku (www.kppcenter.org)

Burim Korqa, KCJP

Layout design:

Mithat Sejdiu(www.pinguinistudio.com)

1. Uvod

Različite istraživačke studije sprovedene na Kosovu naglašavaju činjanicu kako je Kosovsko društvo nastalo u vreme represije i problema u bivšoj Jugoslaviji. Određenije rečeno, navodi se da je Civilno Društvo na Kosovu osnovano u vidu institucija od strane organizacije Kosovskih Albanaca od 1989 godine, kada je Srbija oduzela Kosovu autonomiju. Štaviše, nakon konflikta 1999 godine, pod upravom UNMIK-a, Kosovo je preplavljeno izdašnom pomoći od strane različitih međunarodnih organizacija što je također rezultiralo ekspanzijom registrovanja mnogih organizacija iz civilnog društva, koje su imale koristi od donacija putem različitih projekata.

Tokom ovog perioda, pored dobrih rezultata koji su se reflektovali kroz rad organizacija za civilno društvo, uočeni su pored toga i nedostaci.

Pod trenutnim uslovima, po proglašenju nezavisnosti Kosova 17 februara 2008 godine, Kosovsko civilno društvo je započelo proces transformacije u nekim smerovima ciljajući na to da ostvari održiv uticaj na Kosovsko društvo. Ipak, organizacije iz civilnog društva trebaju još na Kosovu puno učiniti u ovom pravcu.

Izveštaj o humanom razvoju na Kosovu 2008 predstavlja ozbiljan pristup u pravcu razjašnjavanja dostignuća organizacija iz civilnog društva, ali u isto vreme predstavlja i percepciju njihovih slabosti i mogućnosti povodom postizanja njihovih navedenih misija.

Kako bi Izveštaj o Humanom Razvoju na Kosovu 2008 (IHRK 2008) bio kompletniji i poznat širom civilnog društva na Kosovu, UNDP Kosovo je preduzeo seriju regionalnih pokretanja IHRK 2008. Glavni nalazi iz izveštaja su predstavljeni u svakom regionu na Kosovu, a potom je usledila debata. Nalazi sa ovih izlaganja su sažeti u ovom pregledu. Regionalna pokretanja nisu služila samo kako bi se predstavio IHRK 2008, već i da se prikupe kritike i sugestije upravo pružene za one za koje je izveštaj napisan – predstavnike civilnog društva, i ostale zainteresovane na ovu temu.

Stoga, ovaj IHRK 2008 pregled treba poslužiti kao dodatni dokumenat pored aktuelnog Izveštaja o Humanom Razvoju na Kosovu 2008 u vezi civilnog društva i razvoja. Tu su prikazani sažeti nalazi i diskusije iz svakog regionalnog predstavljanja širom Kosova.

2. Pregled i namena pokretanja po regionima

Centralno pokretanje IHRK 2008 je održano u Prištini 30 aprila 2009 godine u nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Kosova. Kako bi IHRK bio lakše shvatljiv i bliži po svojoj osnovi kao i svim temama kojih se dotakne kroz raspravu od strane organizacija za civilno društvo na Kosovu u širem forumu, a imajući u vidu date karakteristike različitih regiona Kosova, IHRK 2008 je regionalno pokrenut širom Kosova – u Gnjilanu, Uroševcu, Mitrovici, Peći, Prizrenu, i Đakovici.

Ovim hronološkim redom je došlo do pokretanja po regionima:

- U Gnjilanu, 11 juna 2009
- U Uroševcu, 13 juna 2009
- U Mitrovici, 15 juna 2009
- U Peći, 17 juna 2009
- U Prizrenu, 18 juna 2009
- U Đakovici 26 juna 2009

Rezultati koji su trebali proisteci sa sastanaka u više navedenim regionima su se odnosili na komentare – diskusije predstavnika organizacija Kosovskog civilnog društva (i ostalih učesnika poput predstavnika lokalne uprave povodom navedenog izveštaja.

Smatrano je važnim da ovi sastanci posluže kao forum za diskusiju i debatu između i među predstavnika kosovskih organizacija iz civilnog društva i lokalnih institucija povodom rada koji je KCD uradio u prošlosti, u vezi toga šta rade danas i šta bi se trebalo desiti u budućnosti. Zajedničko shvatanje jeste da je ključna uloga KCD organizacija bez sumnje postizanje njihove misije ali i proširenje dobiti za građane u njihovim dotičnim zajednicama kao direktnih korisnika roba/usluga do kojih može sprovesti organizovani rad KCD organizacija. Sledeći bitan aspekt ovih regionalno pokrenutih inicijativa je da se identifikuju – kroz diskusije sa lokalnim predstavnicima CSO-a i iz njihove vlastite perspektive – prednosti i eventualni nedostaci IHRK-a 2008.

3. Uloga civilnog društva, Problemi, i budućí prospekti širom glavnih regiona na Kosovu

Centralno pokretanje:

U trajnom naporu da pomogne ohrabriti razvoj Kosova, UNDP Kosovo je izuzetno ponosan na pokretanje još jednog izveštaja nositelja o jednoj od najvažnijih dimenzija razvoja Kosova – njegovog humanog razvoja. Izveštaj o humanom razvoju na Kosovu 2008 (IHRK) se fokusira na civilno društvo kao ključni činilac u bilo kojoj smisljenoj razvojnoj strategiji. Nakon opsežnih konsultacija oko završnog nacrtá, IHRK 2008 je objavljen i javno pokrenut u Prištini 30 aprila 2009 godina u nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Kosova.

Događaj je organizovan pod patronatom Gdina. Frode Mauring-a, Rezidentnog Predstavniká UNDP-a i UN-ovog Koordinatora za Razvoj na Kosovu. Posebno kao govornika navodimo Nj. E. Fatmira Sejdiu-a, Predsednika Kosova. Ostali govornici bili su Gdin. Guido Beltrani, Zamenik Direktora SDC na Kosovu i Dr. Albert Lila iz Civikos, Kosovske mreže civilnog društva. Nalaze izveštaja je predstavio Gdin. Faton Bislími, Menadžer istraživačko političkog projekta iz UNDP-a Kosovo.

Predsednik Sejdiu je u svom govoru jasno ukazao da Kosovske institucije vide civilno društvo kao jak stub za izgradnju demokracije i razvoja na Kosovu. On je naveo da je uloga Kosovskog civilnog društva u prošlosti i sada bila od velike važnosti za dobrobit svih. Predsednik Sejdiu se takođe založio za podršku sektoru civilnog društva u njegovoj misiji i u saradnji sa istim kako se Kosovo kreće napred i sve bliže Evropskoj Uniji i ostalim međunarodnim mehanizmima.

Gdin. Mauring je još jednom ponovio posvećenost UNDP-a za mirno i napredno Kosovo, navodeći da civilno društvo može biti suštinska komponenta u naporu da se razvije Kosovo. Razvoj ne dolazi samo sa boljom infrastrukturom; već takođe sa boljim kvalitetom života za sve na Kosovu.

Objašnjavajući odluku SDC-a da finansijski podrži IHRK 2008, Gdin. Beltrani se fokusirao na važnost izveštaja kao sadržajnog dokumenta o razvojnim aspektima isprepletenim sa civilnim društvom na Kosovu. Za Dr. Lila, rezultati civilnog društva na Kosovu su pomešani, ali je nepobitna činjenica da je među njima potrebno umrežavanje. On je pružio nekoliko primera uspešne saradnje među organizacijama civilnog društva putem Civikos mreže.

Nakon primedbi od strane panela, određeno je vreme za pitanja iz publike.

Pokretanje po regionima

U suštini, od strane članova panela na sastancima širom regiona Kosova gde je raspravljan izveštaj, smatrano je da su rezultati Kosovskih organizacija iz civilnog društva nepobitni mada ima mesta za različita poboljšanja kako bi rezultati bili pozitivno evidentni u budućnosti. Stoga, generalna uloga Kosovskih organizacija iz civilnog društva se smatra za vrlo važnu.

Unatoč činjenici kako su postignuti rezultati organizacija iz civilnog društva ohrabrujući; ipak su na sastancima pronađeni problemi i nedostaci. Možete primetiti da je kod svakog pokretanja IHRK 2008 najpre bio predstavljen, a zatim je data reč za debatu i diskusiju. Ispod se nalazi izvršni sažetak IHRK 2008, koji ukazuje na suštinu ovih prezentacija zasnovano na održanim diskusijama.

Izvršni rezime

U dve kratke decenije, civilno društvo na Kosovu je iskusilo sve, od brutalne represije do intenzivne pomoći koja se ponekad graničila sa patronatom. Sada se bori da pronađe svoj autentični, efikasan glas u naciji koja je nedavno jednostrano proglasila nezavisnost, koja mora da prevaziđe brojne ekonomske, socijalne i političke prepreke. Pošto se i samo bori sa sopstvenim izazovima razvoja, civilno društvo će biti od koristi Kosovu da i ono uradi to isto. Obučeni i samouvereni „treći sektor“ je od suštinske važnosti za funkcionisanje zdrave demokratije.

Kosovsko civilno društvo je rođeno u oblasti represije i nesaglasja. Ono je stupilo na scenu istovremeno sa „paralelnim institucijama“ koje su osnovali kosovski Albanci pošto je Jugoslavija ukinula autonomni status tadašnje pokrajine 1989. godine, kada je i preuzelo određene odgovornosti koje su se kretale od ljudskih prava pa do zdravstvene zaštite i socijalne pomoći. Pod administracijom Ujedinjenih nacija posle sukoba iz 1999. godine, na Kosovu je zabeležen brz priliv pomoći, a lokalne organizacije su počele da niču i rade sa stranim donatorima na bezbrojnim različitim projektima. U bliskoj prošlosti, posebno posle proglašavanja jednostrane nezavisnosti u februaru 2008. godine, donatori kanališu veći deo svojih sredstava ka vladi, a manje ka civilnom društvu. Stoga, okruženje u kojem organizacije civilnog društva (OCD) moraju da rade i izazovi sa kojima se suočavaju, su još jednom promenjeni, zahtevajući nove veštine i nove stavove.

OCD su započele proces transformacije na više načina, od donošenja kodeksa ponašanja do istraživanja načina za bolji rad sa drugim organizacijama i sa vladom. Ali one su se ipak suočile sa činjenicom da je njihov rad odvojen od njih. Među izazovima: nerešen pravni status, unutrašnje tenzije nastale kao rezultat konkurencije za dobijanje stranih finansija, etničke podele koje su samo delimično otklonjene, nepoverenje javnosti i nedostatak fokusa, doveli su do toga da previše organizacija žele da se preoblikuju prema prioritetima donatora.

Civilno društvo može da ostvari različite uloge sa sazrevanjem kosovskih ekonomskih i političkih institucija, od obavljanja funkcije čuvara, do davanja doprinosa za politiku pružanja socijalnih usluga. OCD takođe imaju mnogo čime da doprinesu na putu Kosova ka evropskim integracijama.

Ponekad, odnosi OCD sa vladom i poslovnim organizacijama imaju neprijateljsku prirodu, a ponekad one podržavaju i bivaju podržane. Ali bez obzira na zadatak i ulogu, njihov uspeh zavisi od povećanog profesionalizma, raznolikije i održivije finansijske osnove i snažnijeg osećaja o tome ko su i šta žele da postignu. Ono što su već postigle je izvanredno.

Ovaj izveštaj okuplja jedanaest autora da bi se dobio višestruki pogled na mesto civilnog društva na razvojnom dnevnom redu Kosova. On se poziva i na *Anketu o doživljavanju civilnog društva na Kosovu*.

Posle bližeg uvida u to šta mislimo kada kažemo „civilno društvo“ i šta mislimo kada kažemo „razvoj“, izveštaj razmatra istoriju civilnog društva na Kosovu, njegov pravni kontekst i načine na koje može da utiče na javnu politiku. Dalje, on posmatra civilno društvo očima vlade i šire javnosti, pre razmatranja načina na koji OCD mogu efikasno da rade zajedno sa vladom, jedni sa drugima i sa medijima, i načina na koji može da utiče i stiče korist od evropskih integracionih procesa. Poslednja dva poglavlja sugerišu poboljšanja kojima OCD treba da teže i istražuju potencijal razvoja na Kosovu u čijem je centru zajednica.

Humani razvoj i civilno društvo su termini koji su otvoreni za višestruka tumačenja. Razvoj ne može da bude meren samo u smislu izgradnje puteva i električnih mreža. Čak je važnije da li on poboljšava dobrobit pojedinca i njegovu sposobnost da preuzme odgovornost za svoj život. Tu se on ukršta sa civilnim društvom, što ohrabruje ljude da zahtevaju da se njihov glas čuje u

donošenju odluka koje se tiču njih. Vode se brojne debate o pravoj prirodi civilnog društva – da li ono uključuje medije? Crkvu? Organizacije koje dobijaju korporativne ili vladine subvencije? Grupe sa rasističkim ili totalitarnim ubeđenjima? - verovatno je najjednostavniji način da se razmišlja o tome kao o trećem sektoru, koji se nalazi negde između vlade i poslovnih subjekata, sa granicom koja je ponekad nejasna u jednom ili drugom pravcu. Nedavne promene, od pada komunizma do pojave interneta, stvorile su plodno tle za razvoj civilnog društva na Kosovu i širom sveta.

Istorija civilnog društva na Kosovu je deo šire priče o istočnoj Evropi u toku pada komunizma, ali je takođe oblikovana jedinstvenim okolnostima na Kosovu i nasilnim raspadom Jugoslavije. Kada je 1989. godine ukinut autonomni status Kosova, civilno društvo je postalo deo otpora, tesno je saradivalo sa paralelnom vladom u suprotstavljanju Beogradu i pružalo usluge alternativne zdravstvene zaštite, socijalne pomoći i opismenjavanja. Uspeh Pokreta za oprostaj krvne osvete je jedan od primera popularnosti i snage civilnog društva u tom periodu. Civilno društvo se suočilo sa radikalnom promenom posle intervencije NATO-a 1999. godine, posle dolaska misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) koja je bila fokusirana na izgradnju mira i rekonstrukciju i posle prave poplave stranih donatora koji su tražili od OCD da igraju glavnu ulogu, ali i koji su ponekad suptilno ili manje suptilno definisali parametre te uloge. Uz najbolje namere, slab obim podrške i brzi tempo promena stvorili su izazove koje OCD još uvek pokušavaju da prevaziđu.

Pravno okruženje za civilno društvo na Kosovu još nije uspostavljeno. Zakon o NVO je bio spreman za potpisivanje od strane UNMIK-a neposredno pre proglašavanja nezavisnosti u februaru 2008. godine. Sada je ponovo vraćen Skupštini na razmatranje, a NVO bi želele da vide u njemu neke izmene. U međuvremenu, NVO još uvek rade prema uredbi UNMIK-a iz 1999. godine. Čak i kada zakon o slobodi udruživanja u NVO bude usvojen, još uvek ostaju pitanja kojima treba posvetiti pažnju. Poreski status NVO je dvosmislen, a zakon može da oteža individualne donacije i volutarizam. Civilno društvo treba da učestvuje u izradi zakona koji će regulisati njihov rad.

Uticao civilnog društva na javnu politiku je potencijalno dobar. On može da doprinese u bilo kojoj od pet faza donošenja odluka: utvrđivanje dnevnog reda, formulacija politike, donošenje odluka, sprovođenje i procena. Jedan od najjačih alata za stavljanje pitanja na javni dnevni red i uticanje na narednu debatu, su mediji. Grupe stručnjaka i druge OCD takođe mogu da utiču na vladu, direktno ili preko političkih partija sa kojima se ponekad udružuju. Na Kosovu je ponekad najbolji način za vršenje uticaja na vladu, kada se to radi preko međunarodnih organizacija ili agencija UN-a. U fazi sprovođenja, OCD mogu često da imaju svoje mesto u obavljanju usluga koje su van vladinog mandata. A njihova uloga je ključna u proceni rezultata u realizaciji politike.

Vladina vizija civilnog društva je pozitivna, ali ne i dobro definisana, a saradnja je do sada bila sporadična i previše zavisna od pojedinaca. Predstavnicima vlade i OCD se često nude funkcije kod jednih ili drugih, ali postoji potreba za dubljom i institucionalizovanijom saradnjom. Pristupanjem bivših vladinih zvaničnika OCD i obrnuto, razumevanje između ove dve grupe je poraslo. Ipak, u meri u kojoj se OCD doživljavaju kao neko na čije aktivnosti utiču njihovi donatori, njihov uticaj je oslabio. Vlada bi mogla da pomogne obezbeđivanjem izgradnje kapaciteta za OCD i davanjem finansijske podrške, bilo kroz direktno finansiranje, ili poveravanjem pružanja nekih od vladinih usluga.

Doživljavanje civilnog društva od strane javnosti je mešovito. Jedan od pet stanovnika Kosova na neki način učestvuje u organizaciji civilnog društva, a volutarizam je donekle porastao posle 1999. godine. Ali samo jedna trećina onih koji su anketirani u okviru *Ankete o doživljavanju civilnog društva na Kosovu* smatra da su OCD otvorene za učestvovanje javnosti, a samo oko polovine anketiranih smatra da OCD zastupaju svoje lične interese. OCD su dobile relativno nisku ocenu kada se radi o odgovornosti, a mnogi ispitanici su rekli da na odluke OCD utiču

donatori. Očigledno je da ima mesta za poboljšanja u dopiranju civilnog društva do šire javnosti. Obavljanje funkcije čuvara i pružanje usluga koje vlada ne može da pruži, su dve funkcije za koje učesnici u anketi smatraju da su najvažnije za OCD.

Saradnji između civilnog društva i vlade potrebni su formalni mehanizmi da bi se obezbedilo da se ta saradnja odvija nesmetano. Jedan od problema je taj što OCD nemaju zajedničku organizaciju koja će govoriti za njih. Neke OCD održavaju veze sa političkim partijama koje vuku korene iz perioda paralelne vlasti u toku 1990-tih. Za OCD etničkih manjina bilo je još teže da održavaju odnose sa vladinim institucijama. Nekoliko OCD je sa entuzijazmom prihvatilo ulogu čuvara, ali vlada nije bila spremna da prihvati njihovu kritiku. Doprinosi koje su davale grupe stručnjaka su naišli na bolji prijem. OCD sa solidnom specijalnošću imaju veći kredibilitet kod vlade od onih koji imaju pristup da su vični svemu.

Saradnja između OCD može da im olakša da ispune svoje ciljeve dajući im snagu u pogledu brojnosti, bolji pristup informacijama, veću vidljivost i veći kredibilitet kod donatora, onemogućavajući ih da pokriju široku geografsku oblast i olakšavajući neke od administrativnih zadataka na projektima. Savezi između OCD mogu da budu strukturirani ili nestrukturirani, dugoročni ili kratkoročni. Kosovska ženska mreža je dobar primer mreže OCD. Neke mreže nastaju da bi se odgovorilo na zahteve donatora, ali mreže su generalno uspešnije kada ih pokreću sopstvene potrebe, a ne potrebe donatora.

Mediji i civilno društvo imaju zajedničku istoriju na koju je puno uticala represija koja je usledila posle ukidanja autonomije Kosova 1989. godine i poplava strane novčane pomoći posle 1999. godine. Kao i u slučaju NVO, došlo je do eksplozije novih medijskih kuća. Novinari, koji su učestvovali u internet anketi koja je usledila kao dopuna *Anketi o doživljavanju civilnog društva na Kosovu*, na osnovu koje je i urađen veći deo ovog izveštaja, rekli su da smatraju da mediji i civilno društvo služe sličnoj svrsi. Mnogi su čak rekli da su mediji deo civilnog društva. Većina anketiranih novinara smatra da je civilno društvo važna oblast koju oni prate, dok su drugi rekli da OCD moraju da izgrade kredibilitet davanjem pouzdanih informacija.

Integracija u Evropsku uniju pruža izazove i mogućnosti civilnom društvu na Kosovu. Taj proces je složen i tehnički po svojoj prirodi, a Kosovo se nalazi skoro na samom njegovom početku. Napredak ka prihvatanju u EU uključuje izradu godišnjih izveštaja o napretku koji procenjuju, između ostalog, status civilnog društva. Kosovsko civilno društvo je stalno ocenjivano kao slabo, ali zato postoji pomoć iz EU koja je na raspolaganju za jačanje OCD. Na osnovu izveštaja o napretku, svaka zemlja kandidat razvija akcioni plan za reforme. Ovi planovi mogu da budu mogućnost za civilno društvo da zatraži podršku EU za konkretne reforme.

Održivost civilnog društva je tim više važnija kada se ima u vidu ključna uloga koju su OCD imale u pružanju pomoći u nekim od Kosovu susednih zemalja da se pridruže Evropskoj uniji. Sada kada je Kosovo proglasilo nezavisnost, možda deo energije koja je odlazila na rešavanje statusa može da bude utrošen na jačanje civilnog društva. Opadanje donatorskih sredstava predstavlja izazov po održivost OCD. Povećana odgovornost će morati da pređe dug put da bi OCD postale kredibilnije. Civilno društvo mora da nađe načine da postane manje zavisno od sredstava stranih donatora. „Zakon o jednom procentu“, koji je nastao u Mađarskoj 1996. godine, je jedna od opcija za kanalisanje novca od poreza ka OCD. Efikasnije umrežavanje i bolje dopiranje do javnosti su drugi suštinski ciljevi.

Razvoj u čijem je centru zajednica je pristup razvojnim projektima, koje u velikoj meri finansira Svetska banka, koji je veoma podudaran sa ciljevima i vrednostima civilnog društva. On se fokusira na uključivanje zajednica u projekte od kojih oni treba da imaju koristi, na način koji će istovremeno i ojačati zajednicu i poboljšati projekat. RCZ nije čarobni štapić – u okviru „zajednica“ na primer često postoje konkurentne interesne grupe, a „učestvovanje“ može da

bude težak zadatak za ljude koji već imaju višečasovno radno vreme na slabo plaćenim poslovima. Ali kada se pažljivo realizuju, oni mogu da daju obećavajuće rezultate.

Slede sažetci diskusija sa svakog regionalnog predstavljanja.

Region Gnjilana:

Uz velik broj prisutnih učesnika iz svih interesnih grupa, predstavnika civilnog društva, predstavnika lokalnih institucija i poslovnog sektora, IHRK 2008 je predstavljen i smatra se za veoma bitan izveštaj.

Predstavnici lokalne uprave Opštine Gnjilane, Gdin. Islam Zuzaku, predsedavajući za opštinu je prvi preuzeo reč i naveo da opština ima dobru saradnju sa organizacijama iz civilnog društva. Ipak, prema njegovim rečima, najbolji način da se uspostavi dobra saradnja je za civilno društvo da imenuje svoje predstavnike koji će predstavljati most između organizacija i opštine. Isto tako, u sklopu restrukturisanja opštine, postoji Kancelarija za Projekte, koja bi verovatno predstavljala dobar odnos između opštinskih institucija i civilnog društva.

Sa druge strane, predstavnik iz civilnog društva, Shaban Terziu iz NVOe Lansdowne, naglašava razlike između ovog sektora na Kosovu i ostalih zemalja. Organizacije iz civilnog društva su ovde u fazi tranzicije i pozicija lokalnih institucija naspram organizacija iz civilnog društva je značajno bolja u uporedbi sa ranijim lokalnim institucijama. Povodom ovoga, u pravcu bolje saradnje između ova dva sektora, on predlaže stvaranje Koordinativnog Saveta za nevladine organizacije iz Gnjilana.

Povodom održivosti organizacija iz civilnog društva, Gazmend Murseli iz NVOe ANP predlaže Hrvatski model finansiranja NVOa, imajući u vidu činjenicu da pri Kancelariji Premijera u Hrvatskoj postoji kancelarija za suradnju sa NVOa.

Sa kritičnom i samo-kritičnom dozom, Bashkim Neziri iz NVOe Omladina Bez Granica navodi da NVOe nisu deo diskusije tokom sačinjavanja zakona kao u slučaju usvajanja Zakona o Omladini. Stoga prema njemu, institucije bi trebale stalno pozivati predstavnike iz organizacija civilnog društva da doprinesu celokupnom demokratskom razvitku u društvu.

Za Envera Këqiku-a iz Kosovskog Centra za Međunarodnu Saradnju (KCIC), i NVOu sa sedištem u Gnjilanu, predstavljeni izveštaj predstavlja istinske nalaze sa terena. Pravna infrastruktura koja reguliše uslove funkcionisanja NVOa je nedostajala do sada i postojeći zakon na Kosovu je prositekao iz zajedničke debate zajedno sa organizacijama civilnog društva, gde je u ovom slučaju bio saslušan glas i sugestije iz organizacija iz civilnog društva. Odnosi između NVOa nisu na odgovarajućem nivou, mada su sada započete izmene kako bi se to promenilo nabolje. Na opštinskom nivou postoji nedostatak koordinacije u opštini Gnjilane, oko toga ko bi delovao na polju saradnje sa NVOa. Postojala je tendencija za istinsku organizaciju civilnog društva, mada to ne znači da trebamo prestati delovati u tom pravcu. Trebamo nastaviti rad. Na kraju je on postavio pitanje o tome kakav tretman je primenjen prema Ekonomskoj Komori i Unijama u IHRK 2008 – da li su oni posmatrani kao deo civilnog društva ili nisu.

Fatmir Selimi iz QPA NVO ne vidi podršku za organizacije iz civilnog društva od strane lokalnih institucija. Prema njemu, nemoguće je obezbediti finansijska sredstva za projekat bez odlaska do gradonačelnika, a čak i tada – ništa nije sigurno.

Omer Daku, Direktor Urbanizma i takođe predsedavajući Lokalne Grupe za Delovanje (LGD) u Opštini Gnjilane, što predstavlja konjukciju neformalnih institucija i predstavnika iz organizacija civilnog društva u odnosu od 50 % iz javnog sektora i 50 % iz privatnog sektora. On je naveo da su kod Lokalne Grupe za Delovanje započeli umrežavanje harmonično uz strategiju Lokalne Grupe za Delovanje i da unutar grupe ima dovoljno mesta za sve organizacije iz civilnog društva koje mi pozovemo da postanu deo Lokalne Grupe za Delovanje.

Bujar Haziri, Službenik za Omladinu z Gnjilanu naglašava odličnu saradnju između sektora omladine i NVOa u Gnjilanu. Saradnja privatnih kompanija sa civilnim društvom je neophodna na Kosovu, i takav vid saradnje trenutno nedostaje. Civilno društvo bi se trebalo fokusirati na saradnju sa privatnim sektorom. U narednim izveštajima, poslovanja takođe treba informisati o radu civilnog društva kako bi se doprinelo implementaciji javne politike.

Sevdije Vranja iz Kosovske Policije navodi da imaju dobru saradnju sa NVOa i traže još bolju saradnju u buduću. Ovo će biti korisno za celo društvo.

Blerton Abazi, Kosovski Centar za Međunarodnu Saradnju, tvrdi da je volonterski obavljan posao unutar organizacija civilnog društva treba biti regulisan zakonom. On je naveo nekoliko aktivnosti koje NVOa sprovode bez ikakve finansijske podrške, poput peticija protiv različitih akcija koje su prema gledištu civilnog društva štetne za društvo. U isto vreme, on poziva institucije da razmisle o zakonu o volonterstvu na Kosovu.

Uroševac:

Ibrahim Musliu, iz Skupštine Opštine Uroševac, podvlači da je pravna infrastruktura organizacija iz civilnog društva nerazvijena i prema njemu treba se razviti. Civilno društvo je katalizator razvoja, i stoga je evidentno da njegove ciljeve treba podržati u isto vreme organizacije iz civilnog društva trebaju izveštavati građanima.

Kenan Gashi, predstavnik civilnog društva, navodi nedostatak uključenja civilnog društva u određivanju problema; ovaj IHRK 2008 je dobra osnova za razvoj civilnog društva. Prema njemu, kako bi civilno društvo postalo samoodrživo, treba početi primenjivati naknadu za članstvo. Ovo može pomoći u realizaciji projekata na odgovarajući način.

Mustafe Beqiri, iz NVOe Savet Roditelja, naglašava nedostatak izgradnje kapaciteta unutar civilnog društva na Kosovu i stvaranje mreža različitih organizacija poput Civikos-a, Demokracije u Akciji, itd... On dalje navodi nedostatak treninga, politizaciju organizacija, neke od organizacija iz civilnog društva rade za političare i politiku, i postoje korumpirane organizacije pa postoji potreba za istinskim NVOa, i postoji jaka potreba sa stvaranjem dopunjene baze podataka za sve organizacije u civilnom društvu na Kosovu.

Jonuz Ahmeti, iz NVOe Mir iz Štrpca, navodi činjenicu da neke NVOe implementiraju projekte izvan svoje misije, što prema njemu nije od pomoći u buduću jer mogu izgubiti poverenje ljudi.

Shaban Shabani iz mreže AVONET da postojanje svega 70 NVOa odgovara jednoj od anketa sprovedenih za izveštaj, i da je to mali broj za takav izveštaj, mada stvarnost treba prihvatiti. Ostala pitanja koja je naveo je da mentalitet vlade naspram organizacija iz civilnog društva treba promeniti, jer sada finansiraju projekte iz civilnog društva samo kada rade za njih. Medii su nas do sada podržavali, ali nedavno su nas počeli pitati za uplate kako bih pokrili aktivnosti u vezi civilnog društva. Postoji potreba za daljim raspravama o ovom pitanju. Vlada bi trebala obezbediti grantove za izgradnju kapaciteta u civilnom društvu za sticanje sredstava iz IPA i YIHDR. Shabani veruje da NVOe trebaju da se udruže u koalicije kako si sačinile svoje profile.

Sali Jashari iz Radio Presa objašnjava da NVOe ne mogu funkcionisati bez sredstava. Zbog ovoga, trebaju postojati druge alternativne forme finansiranja kako bi se nastavila implementacija projekata.

Region Peći:

Engelbert Zefaj, predstavnik civilnog društva, se fokusira na činjenicu da u IHRK 2008 nigde nije navedena sigurnost NVOa. Imajući na umu najnovije pretnje na Kosovu prema predstavnicima civilnog društva i novinarima, sigurnost igrača u civilnom društvu je ključno pitanje.

Kreshnik Husaj, iz Lige Umetnika iz Peći, raspravlja metodologije primenjene u ovoj istraživačkoj studiji i navodi da imaju jako dobre odnose sa predstavnicima lokalnih institucija.

Luan Gashi, iz NVOa Alma, postavlja pitanje oko uloge koju UNDP može igrati za organizacije iz civilnog društva i navodi da su imali dobru saradnju sa institucijama, ali opštini nedostaje posebna kancelarija koja radi sa NVOa.

Luan Hasanaj, Omladinski centar Istok, doprinosi sa zasebnom diskusijom oko nekih tačaka. Prvo, kako je profil NVOa problem za sve organizacije, i kako je to takođe greška donatora i kroz pozive za različite projekte. Osnovna greška je da svi donatori koji pozivaju na predloge od strane NVOa uključuju sve komponente u sklopu jednog poziva — zahtevajući, zaštitu okoliša, integraciju žena, volonterstvo, uključenost ljudi sa nedostacima, etnički balans, itd. Ekonomska kriza je pritislula NVOe da rade u raznim sektorima. Predloženo je da organizacije odaberu svoj profil i rade na izgradnji svog kapaciteta. Saradnja sa NVOa bi trebala biti od suštinskog značaja za stvaranje javne politike i opština mora pozvati NVOe kod formulisanja i dizajna politike kod razvojnih planova za opštinu.

Lirim Kutaj, iz Skupštine Opštine Peć, predlaže novu istraživačku studiju sa fokusom na odgovornosti NVOa prema insitucijama i obrnuto. Drugi sustinski problem je kancelarija za registraciju NVOa, posto se ponovna registracija NVOa treba desiti tek po isteku dve godine u radu kako bi NVOe imale reference od donatora i institucija za implementaicju raznih projekata kako bi znale da se ponovo registruju ili ne.

Valdrin Dërvishaj iz NVOe Vision 02, je postavio pitanje da li odnos između civilnog društva i institucija treba biti sankcionisan u okviru zakona.

Xhafer Demaj, Direktor Skupštine Opštine u Peći, navodi da kancelarija gradonačelnika ima jednog službenika koji je sarađivao sa NVOa i da postoje mogućnosti da NVOe sarađuju sa lokalnim institucijama. Demaj veruje da treba postojati opštinski koordinator, koji se isključivo bavi sa NVOa, pošto je civilno društvo osnova za razvoj opštine Peć. NVOe trebaju ostaviti po strani ličnu korist i dati prioritet javnom interesu.

Nexhat Abdullahu, iz Kompanije Ambienti, navodi da je on radio sa međunarodnim NVOa i iskustva ukazuju da bi se mi trebali fokusirati na profile NVOa. Bilo kakav određeni profil može imati bolje rezultate nego organizacije koje obavljaju puno različitih projekata. Izveštaji o dostignućima bi trebali biti obezbeđeni donatorima i građanima. Civilno društvo treba blisko sarađivati sa opštinskim vlastima zbog uspešne implementacije projekata.

Ardiana Begolli, još jedan predstavnik civilnog društva, spominje saradnju između opštine i NVOa, navodeći da je ova saradnja bila vrlo dobra i da je podržana svaka do sada obavljena aktivnost.

Miradije Gashi, iz NVOe Venera, navodi potrebu za određenim profilom NVO i navodi da opština nekad ne odgovara na vreme na zahteve NVOa. Ona navodi primere njene NVOe koja nije primila odgovor od opštine oko pitanja zahteva koji je uputila za kancelarijski prostor za njenu NVOu.

Lale Grabanica, predstavnik civilnog društva iz Kline, navodi nedostatke koji postoje kada dođe do pravnog aspekta funkcionisanja NVOa i navodi da je registracija NVOa bila zasnovana na UNMIK-ovoj Regulativi koja nije bila adekvatna. Ona takođe navodi volonterstvo koje nije bilo uspešno i ona se ne može složiti da se volonterstvo proširilo nakon konflikta. Saradnja sa institucijama nedostaje zbog nedostatka formalnog zakona koji usaglašava ovu saradnju.

Nenad Gorbačević, predstavnik civilnog društva, postavlja pitanje kako su oni oformili NVOa kao man jina, pošto je ovo podstaknuto od strane svih lokalnih institucija i relevantnih činilaca, a kada je NVOa formalno registrovana, lokalne institucije im nisu dale prostor za rad, unatoč početnim obećanjima, jer je bila uključena politika.

Rexhep Maksutaj, iz mreže NVOa iz Dečana, navodi da u Dečanima postoji koalicija NVOa i da svaka NVOa ima specifičan profil, pa smo tako rešili problem oko profila. Povodom saradnje sa institucijama, on navodi da se ovaj sektor (civilno društvo) nekada posmatra kao suparnički, ali također postoje ljudi koji pomažu. Stvaranje koalicija je jako važno za NVOe, što je nekad poznato iz iskustva za Mrežom NVOa iz Dečana.

Region Đakovice:

Albion Zeka, iz Omladinske Mreže Kosova, navodi činjenicu da više ne postoji regionalna podela na Kosovu, ali da je OEBS ovo uradio zbog svojih vlastitih potreba zbog regionalnih kancelarija. Broj NVOa nije relevantan u pogledu civilnog društva. On se fokusira više na problem finansiranja civilnog društva na Kosovu. Trebalo bi poboljšati zakon o sponzorstvu. Povodom civilnog obrazovanja, civilno društvo ima ključnu ulogu, veruje on. Postoji nedostatak čak i kod slobodnog izražavanja civilnog društva u Đakovici i na nakoliko drugih lokacija na Kosovu, naveo je on. Također je diskutovao način na koji je IHRK 2008 napisan i način na koji su odabrani njegovi autori.

Fatlume Boshnjaku, iz Mreže Cells, navodi činjenicu da postoji puno NVOa na Kosovu, ali je jako teško dobiti sredstva. Građani Đakovice su vrlo razočarani politikom. U 1989 godini je postojala prva osnovana NVOa u Đakovici, dok je 1999 godine oko 60 međunarodnih NVOa bilo prisutno u Đakovici, a 2009 godine tek 4 međunarodne NVOe ovde funkcionišu. Lokalne NVOe moraju putovati u Prištinu, Peć i Orahovac kako bi tražile sredstva. O Zakonu o civilnom društvu se nije na prikladan način diskutovalo sa NVOa; i političke partije mogu imati uticaja na njega. Antikorupcija je sada prioritet lokalnih NVOa u Đakovici.

Bashkim Kurti, iz Opštinske Kancelarije za Zajednice, navodi da NVOe sarađuju blisko sa institucijama u Đakovici, mada postoje prepreke.

Berat Thaqi, iz NVOe Bethany Christian Services NVO, navodi kako su prioriteta NVOa obično određeni od strane samih donatora. Mi nemamo uticaja u zajednici jer ne možemo predstavljati interese građana prema potrebama. Nedostatak javne sigurnosti je problem čak i za civilno društvo.

Edmond Dushi, iz OEBS-a, razjašnjava kako je Kosovo jedna izborna zona, ali također podeljeno na administrativne regione. Zatim je postavio pitanje da li će UNDP i ostali donatori poduzeti nešto kako bi kroz percepciju stekli naklonost građana u pogledu civilnog društva, ili bi NVOe trebale na tome same raditi.

Fatime Boshnjaku, predstavnik civilnog društva kaže da javni interesi često posrnu i postanu plen interesa pojedinaca. Ona je dalje navela kako su NVOe u nepogodnoj poziciji oko implementacije projekata usled nedostatka raspoloživih finansija.

Kushtrim Saraqini, predstavnik civilnog društva, navodi da je dotični izveštaj dobar i da jeste istina kako je saradnja sporadična i zasnovana oko pojedinaca. Rezultati istraživanja su pesimistični ili možda netačni. On je pitao da li te izveštaje čita vlada Kosova. Svim NVOa na Kosovu je potreban profil.

Region Mitrovica:

Kastriot Jashari, iz Skupštine Opštine Mitrovica je spomenuo da 90 do 95% NVOa u Mitrovici teži da budu pasivne i gleda na civilno društvo kao na vezu između građana i institucija.

Artan Osmani, iz Skupštine Opštine Mitrovica, navodi da NVOe u Mitrovici zapostavljaju neka vrlo važna pitanja koja su od interesa za zajednicu. On misli da postoji manja komunikacijska prepreka između civilnog društva i institucija.

Ylber Maxhuni, predstavnik civilnog društva iz Vučitrna navodi da NVOa nedostaje poverenje u institucije, dok je Milaim Seferi iz Index Grupe, takodjer podržao ovaj stav.

Region Prizrena:

Leutrim Gërmizaj, iz KNGJP, navodi da postoje organizacije iz civilnog društva koje imaju članove u skupštini opštine, i kako ovo ukazuje dobar način kako civilno društvo može pomoći kod lokalnog donošenja odluka. On dalje primećuje da postoji dosta pozitivne diskriminacije za organizacije iz zajednice Kosovskih Srba ili projekte koji se odnose na manjine. On predlaže da se zasebno poglavlje naredne studije o civilnom društvu fokusira na ovo pitanje.

Shkumbin Arifi, iz Švajcarskog Caritas-a, navodi kako se dobro oseća jer javnost zna da na Kosovu postoji civilno društvo, ali žali činjenicu da ljudi ne znaju istinski ulogu civilnog društva. Nakon konflikta na Kosovu, brojne NVOe su uspostavljene, mnoge samo zbog sredstava koja su trebala stići na Kosovo nakon konflikta, dok sada možemo reći da je prisutna klinička smrt NVOa. NVOe na Kosovu su sada počele da stvaraju međusobna partnerstva, ali ovo je samo početak. Postoji izraženo poštovanje prema donatorima. Dobro je da dotični izveštaj ima posebno poglavlje samo o civilnom društvu, koje su njegove funkcije, misija, itd. Kako dotični izveštaj navodi, što je nešto sa čime se treba složiti, samo mali postotak organizacija iz civilnog društva predstavlja interese društva.

Mejtim Bytyqi, iz Omladinskog Centra iz Suve reke, žali zbog činjenice oko učesća građana u NVOa koja nije prikladna prema potrebi. On vidi ulogu njegovog Centra kao vrlo važnu za zajednicu i naročito za omladinu u Suvoj Reci. Navodi kako su bili deo stvaranja nacrt zakona o omladini, i također uključeni na opštinskom nivou u razvijanje strategije za omladinu, te stoga su bili dobar zastupnik interesa mladih ljudi u opštini.

Jeton Bytyqi, iz Omladinskog Centra u Prizrenu, podvlači činjenicu da u Prizrenu imaju podršku od strane lokalne uprave oko većine aktivnosti koje oni kao Omladinski Centar poduzimaju – poput raznih kampanja koje su bile u interesu omladine u opštini, itd.

Eroll Xhaferi, iz NVOe AKER podvlači kako su sretni kao NVOa pošto spadaju u grupu sa nekoliko organizacija koje su postale samo-održive, što je rezultat plaćanja članarine i donacija od građana koji veruju u njihovu misiju.

Bahri Zenelaj, predstavnik civilnog društva, misli da ne treba samo NVOe smatrati kao deo civilnog društva. Za njega, dotični izveštaj više treba da se bavi percepcijom ispitanika nego odgovorima stvarnih činilaca iz civilnog društva. Sledeća stva koju navodi je činjenica da sve NVOe trebaju definitivno biti podložne reviziji.

Drita Vukshinaj, iz Handikos-a Prizren, navodi da oni kao NVOa odgovaraju definiciji civilnog društva kao treći sektor, pošto oni obavljaju rad koji ne izvršava vlada niti privatni sektor.

Hysni Gashi, iz Crvenog Krsta Prizren navodi kako su civilno društvo i njegov razvoj vrlo važne teme. On vidi dalji razvoj civilnog društva na Kosovo u istoj ravni sa omladinom koja postaje aktivnija.

4. Preporuke ²

Civilno društvo na Kosovu još uvek predstavlja nekonsolidovan sektor u nekoj meri. Entiteti NVOa i dalje postaju zreliji i postoji nedostatak potrebnih preduslova kako bi bile održivi i efektivni u svom radu. Postoje ozbiljni nedostaci u bar četiri područja koja ovaj izveštaj navodi: disfunkcija i nedostatak internih upravnih struktura, nedostatak finansijskih resursa i sredstava za obezbeđivanje dugoročnog postojanja i nezavisnosti i izbegavanja veće ovisnosti od donatora, nemogućnost da se udruže snage i kapaciteti u zajedničkom radu kroz umreženu koalicije, i ne tako pozitivan javni imidž koji stvara percepciju elitizma. Pa ipak dolazi do napretka. Neke od NVOa su uspele otići dalje od hiljada NVOa koje su trenutno registrovane na Kosovu pružajući pozitivne primere održivosti. Ovo je postignuto kroz koncentrisanje na određena pitanja umesto na oportunističke prioritete donatora, i kroz efektivnu primenu pritiska javnosti i zastupničkih alata, što radi čini realnijim i bližim građanstvu.

Ovi ohrabrujući primeri trebaju poslužiti kao modeli za većinu NVOa, kojima nedostaje strategija i neophodni alati kako bi postale održive organizacije. Državne institucije, sa druge strane igraju ključnu ulogu, utičući na održivost NVOa na različite načine. Neprikladno i loše zakonodavstvo, obeshrabrujuća opšta taksa, zapostavljenost od strane državnih institucija su neke od osnovnih prepreka za održivost sektora NVOa na Kosovu. Ovo opet ne znači da državne institucije trebaju pojačati njihovu kontrolu i nadgledanje do neke zabrinjavajuće razine, koja bi ugrožavala nezavisnost NVOa i sprečila njihovu funkcionalnost. Rad NVOa i svrha kojoj služe nisu jasno shvaćene od strane šire javnosti.

Kosovske NVOe snose puno odgovornosti za obrazlaganje svojeg postojanja, njihove misije i aktivnosti pred javnosti ili pojedinim grupama. Na kraju, NVOe postoje zbog toga što te grupe imaju potrebe i postoje problemi koje treba rešiti. Evidentno je da je elitistički imidž NVOa prouzročio ozbiljne javne sumnje oko toga da li NVOe pouzdano i efektivno zastupaju pitanja i potrebe građana.

Razvitak javne politike je vrlo važan proces za svaku zemlju, pošto odluke donešene tokom ovog procesa utiču na živote svakog građanina. Civilno društvo služi kao glas građana kroz taj proces. Civilno društvo može usmeriti svoj glas i pomoći formulisanju mišljenja i ponuditi rešenja.

Postoje razni načini na koje civilno društvo može uticati na proces i njegov uticaj obično razvija nadmetanje u idejama, što nepobitno dovodi do bolje politike i boljeg života za građane.

Jasno je da dobra saradnja između vlade i civilnog društva počinje sa određivanjem prava i odgovornosti svakog sektora kroz pravni okvir koji zatim formalizuje saradnju. Isto tako, smisljena saradnja između ova dva sektora je zasnovana na priznavanju zajedničkih vrednosti, prihvatanju odgovornosti oko zajedničkih pitanja i kroz pomaganje oko finansijskih i ljudskih resursa između njih. Naročito bi trebalo razviti dugoročnu i stabilnu saradnju između države i civilnog društva sa pristupom za stratešku saradnju.

² Ova sekcija, čak ukoliko se imalo izmeni, proizlazi iz postojećeg Izveštaja o Humanom Razvoju na Kosovu 2008 i zasluge pripadaju dotičnim autorima iz IHRK 2008.

Imajući sve ovo u vidu, predložene su naredne mere:

- Vladine institucije trebaju sačiniti zakonodavni okvir koji omogućuje prikladno okruženje za funkcionisanje organizacija iz civilnog društva.
- Civilno društvo treba inzistirati na stvaranju nacrta u zakonodavstvu koje bi im omogućilo da učestvuju u formulisanju i razmatranju politike, nadgledanju vladinih institucija, učešću kod donošenja odluka, pružanju usluga, i omogućilo održivo finansiranje za funkcionisanje organizacija iz civilnog društva.
- Vladine institucije trebaju ponovo razmotriti njihovu ulogu kao ekskluzivni pružaoci javnih usluga i da odrede aktivnosti koje mogu biti vršene iz sektora civilnog društva i privatnog sektora.
- Organizacije iz civilnog društva trebaju raditi u pravcu izgradnje njihovih kapaciteta i profesionalizma.
- Vladine institucije trebaju implementirati obaveze iz Memoranduma o Razumevanju, koji su potpisale organizacije iz civilnog društva poput Platforme CiviKos 2007, što uključuje nacrte strategije o saradnji.
- Organizacije iz civilnog društva moraju napornije raditi u pravcu informisanja građana o organizacijama iz civilnog društva i kako bi poboljšale saradnju unutar organizacija civilnog društva.

Od posebnog interesa bi bilo ukoliko institucije ne Kosovu, na centralnom i lokalnom nivou, a zatim donatori i također civilno društvo imaju u vidu naredne preporuke:

- Osnivanje kancelarije za civilno društvo u saradnji sa Kancelarijom Premijera, Parlamentom i opštinama.
- Uključenost civilnog društva u predvodničke grupe oko diskusija povodom budućnosti Kosova sa međunarodnim organizacijama i donatorima.
- Obezbeđivanje nadmetačkih grantova za NVOe kako bi sprovele zastupanje i vršile javne usluge, a da vlada ne izdaje pod-ugovore za svoje suštinske funkcije NVOa ili privatnom sektoru.
- Nastavak finansiranja NVOa, bak srednjeročno, dok izgrade svoje kapacitete da se jače razviju i prošire izvore svog finansiranja.
- Pružiti dugoročnu međunarodnu institucionalnu podršku za NVOe koje su se dokazale i uspešne su, umesto kratkoročnih grantova za projekte koji ne obezbeđuju održivost.
- Povećanje profesionalizma kroz izgradnju kapaciteta.
- Specijalizacija i jačanje naročitih veština umesto toga da se postane "specializovan u svim poslovima" sa turbulentnom misijom i izjavom kako se pokušava obuhvatiti sve misije.
- Diverzifikacija izvora finansiranja, istraživanje opcija za grantove od vlade, donacije od privatnih poslovanja ili odvojene komercijalne aktivnosti kako bi se osigurala održivost.
- Omogućiti izgradnju kapaciteta za NVOe i nove članove sa manje iskustva, kod ulaganja u ljudske resurse, prema mogućnostima.
- Koalicije i umrežavanje trebaju biti proaktivnije kod konstruktivne opozicije vladi i kooptiranja institucija Kosova kod stvaranja istinski demokratske države.
- Komunikacija između koalicija i mreža mora biti poboljšana.
- Mreže i koalicije trebaju biti proaktivnije u pogledu razvijanja predloga projekata za donatore, kod traženja pomoći i razvijanja dugoročne strategije u radu sa donatorima.
- Postojeće mreže i koalicije za sprovođenje SWOT analiza (prednosti, nedostaci, mogućnosti i pretnje) koje bi mogle doprineti boljem razvoju.
- Ciljati na poboljšanje nivoa saradnje i kontakata sa medijima.
- Postoji momentum unutar zajednice novinara na Kosovu da se uključi više glas u medijima i omogući civilnom društvu poduzimanje aktivnosti od strane organizacija iz civilnog društva zbog povećanja uticaja na Kosovu.
- Ciljati na obučavanje organizacija iz civilnog društva oko odnosa sa medijima. Kada se organizacije iz civilnog društva susretnu na ili izvan Kosova, predstavnici medija trebaju biti pozvani da učestvuju i o tome izveste.
- Kosovo će usvojiti zakon za sve NVOe, fleksibilno zakonodavstvo za takse i fiskalne poticaje za filantropiju. Uskoro treba biti odobren nacrt zakona o NVOa, koji je trenutno pod zakonodavnim razmatranjem, koji bi pružio stabilnu i pravnu osnovu za NVOe koje funkcionišu na Kosovu.

Postojeći zakon o taksama koji utiče na NVOe treba biti fleksibilniji i više pažnje usmeriti na razvoj fiskalnih poticaja za filantropiju kao načih da se ohrabri zajednica (posebno korporacije) da NVOe finansijski podrže.

- NVOe trebaju proširiti svoje izvore finansiranja i postati manje zavisne od donatora.
- Kosovske NVOe moraju iznaći alternativne izvore finansiranja kako bi osigurale institucionalnu i finansijsku održivost. Finansiranje od strane vlade, privatnih donatora, sakupljenih prihoda i ostalih finansijskih opcija bi pomoglo NVOa da izbegnu zavisnost od međunarodnih donatora.
- NVOe trebaju razviti internu strukturu uprave sa više transparentnosti i odgovornosti. Jedna od najozbiljnijih barijera povodom efektivnosti NVOa je nedostatak upravne strukture. Usvajanje demokratskih principa interne uprave je suštinsko kod pružanja transparentnosti i promovisaće razvoj mehanizama kako bi se osigurala odgovornost.
- NVOe bi trebale slediti poboljšani javni imidž kroz inicijative na nižoj razini i kroz fokusiraniji pristup. Ukoliko su transparentne i odgovorene, NVOe mogu pomoći u stvaranju pozitivnog javnog imidža. Mogu dalje poboljšati javni imidž koji se širi na njihove grupe i primenjuju pristup na njihove posebne grupe, kako bi bile fokusirane na svoju misiju, umesto da menjaju pristupe i tragaju za prilikama kako bi prilagodile prioritete donatorima.
- NVOe trebaju stvoriti jače mreže. Mreže su efektan način postizanja boljih i bržih rezultata; naročito kod pozivanja, koja su od značaja za razvoj Kosova.
- NVOe moraju zaobići individualni pristup zasnovan na uskim interesima, u pogledu šire koristi koja može biti postignuta kada NVOe deluju zajedno i stvaraju snagu jaču od pojedinačnih sposobnosti.

5. Dodatak A:

Lista učesnika na svakom regionalnom predstavljanju.

Region Gnjilana:

Zejnije Limani, **Skupština Opštine, Gnjilane,**
Xhenana Azizi, **NVO-Media Fleta,**
Mimoza Ademi, **NVO-QKBN / KCIC,**
Muhamet Halili, **Kosovapress,**
Premtim Latifi, **NVO-Mediafleta,**
Blerton Abazi **NVO-QKBN / KCIC,**
Lumturije Gerbovci, **KNGJ,**
Flamur Spahiu, **KNGJ,**
Lavdim Terziu, **RRRGJ,**
Irfan Veseli, **RRRGJ,**
Shkumbini Aliu, **NVO-LIZA -R,**
Voglushe Kurteshi, **NVO -PMN,**
Nazmije-Demolli Kastrati, **NJMDNJ,**
Teuta Selimi, **Skupština Opštine, Kamenica,**
Arbenita Llapashtica, **NVO-Glas Omladine,**
Rexhepi Remzije, **NVO-Iliria,**
Lumnije Bislimi, **NVO -PIK,**
Bashkim Neziri, **NVO-RPK,**
Enver Këqiku, **NVO-QKBN / KCIC,**
Sevdije Vranja, **MPB PK-Region Gnjilana,**
Adnan Hoxha, **RDK-Gnjilane,**
Bajram Abazi, **RRRNB,**
Ilir Mustafa, **Crveni Krst,**
Luljeta Ismaili, **QRGJ,**
Muhabere Kadriu, **QRGJ,**
Fazile Osman Kamenica **Crveni Krst,**
Rexhep Morina Kamenica **Crveni Krst,**
Saranda Cana, **Švicarska Kancelarija CoP,**
Gregoire Singer, **Švicarska Kancelarija CoP,**

Islam Zuzaku, **Skupština Opštine, Gnjilane,**
Fatmir Selimi, **QPKA Gnjilan,**
Gazmend Murseli, **NVO -ANP Gnjilane,**
Faton Peci, **UNDP / UNV,**
Saban Terziu, **OMP Lansdowne,**
Arsim Ajdari,
Njazi Shabani,
Jakup Hajdari,
Ramadan Mehmeti, **NVO -Agrofarm,**
Omer Daqun, **Rural +,**
Valentina Jashari, **NVO -Liria Gjilane,**
Vjollca Jakupi, **Qendra Dëgjo Rininë, Gnjilan,**
Burbuqe Dobranja, **UNDP**
Aferdita Murtezi, **NVO-Aster Viti,**
Shpresa Sahiti, **NVO -Aster Viti,**
Muharrem Bunjaku, **NVO-QKBN,**
Bujar Haziri, **DRKS Municipal Assembly, Gnjilane,**
Nderim Ramadani, **UNDP**
Fehmi Sylejmani, **NVO -Union +,**
Sadullah Ahmeti, **NVO-Vizija Omladine,**
Faton Bislimi, **UNDP**
Bekim Korqa, **NVO -ANP Gnjilane.**

Region Uroševca:

Enver Kosumi, **NVO -OPJMK,**
Hamdi Maliqi, **Hendikep Qukolli,**
Naim Krakoveti, **Hendikep Qukolli,**
Blerim Haliti, **NVO-GYR,**
Avdi Rexhepi, **NVO -GYR,**
Rahman, **Luma NVO-FDR,**
Arlind Bajrami, **NVO -KVIK,**
Kenan Gashi, **NVO-IRP,**
Albina Korrani, **Krk,**
Alnulena Korrani, **NVO-IRP,**
Korab Hasani, **NVO -QKHTP,**

Gëzim Misini, **NVO -QKHTP**,
Besa Vranovci, **AVONET**,
Enver Ibishi, **NVOs Etika**,
Blerim Limani, **NVO-Lisi**,
Imran Avdiu, **NVO -Paqja**,
Dragan Dobrosavljevic, **NVO -Paqja**,
Jonuz Ahmeti, **NVO-Paqja**
Vlora Haziri, **NVO-IRP**,
Mimoza Pajaziti, **NVO-Etika**,
Mehmet Mehmeti, **NVO -Elsam**,
Isak Shehu, **KPAF**,
Mustafe Beqiri, **KPAF**,
Mehmet Jashari, **NVO-Romano Gjivdi**,
Salih Jashari, **Radio 5**,
Ibrahim Arifi, **DSHMS**,
Petrit Ilazi, **TV Tema**,
Driton Ramadani, **RTK**,
Musli Berisha, **TV Tema**,
Bedri Pajaziti, **NVO -Etika**,
Pajtim Morina **NVO-NSY**,
Kujtim Berisha, **Avonet**,
Ilir Buzhala, **NVO -Etika**,
Xhemile Murseli, **Handikos**,
Sinavere Hoxha, **NVO-Zgjohu**,
Heroina Gurgurovci, **Avonet**,
Minator Rexhepi, **Avonet**.

Region Mitrovica:

Naim Murad, **NVO-YAK**,
Lulzim Hoti, **NVO-7 Arte**,
Artan Osmani, **Skupština Opštine, Mitrovica**,
Kastriot Jashari, **Skupština Opštine, Mitrovica**,
Ylber Maxhuni, **NVO-Korak Omladine**,
Arsim Abazi **KL Krijuesi i Ri**,
Ivo Djokic, **NVO -MDNZ**,

Ana Andric, **Caritas**,
Arif Kadriu, **Caritas**,
Jeton Geci, **NVO -PYE**
Pleurat Beshiri, **NVO -Marsi**,
Fitore Sadiku, **NVO-Marsi**,
Besar Sadiku, **NVO-Marsi**,
Ramiz Islami, **Index Group**,
Milaim Seferi, **Indeks Groupa**,
Afrim Mustafa, **NVO -PYE**,
Osman Saraqi, **NVO -PYE**,
Kadri Istrefi, **NVO -Ura**,
Shqipe Qarkaj, **NVO-MDNZ**,
Ali Ahmeti, **NVO -PP**,
Petrit Miftari, **NVO -MDNZ**,
Ferki Jashari, **NVO-PP**,
Kushtrim Hoti, **NVO -ISH**,
Gezim Geci, **NVO-ISH**,
Bajrush Kosumi, **NVO-Hareja**,
Valbona Latifi, **NVO-EJ**,
Safet Kamberi, **Skupština Opštine, Mitrovica**,
Gjylneri Ahmeti, **NVO-Prehja**,
Abdullah Bunjaku, **NVO-ARS**,
Isah Hyseni, **Skupština Opštine, Mitrovica**,
Faton Peci, **UNDP / UNV**,
Nderim Qela, **KVRL**,
Lulzim Qela, **KVRL**.

Region Peći:

Marigona Sheremeti, **NVO-SHIRS**,
Vigan Husaj, **NVO-Arti**,
Xhaver DEMA, **DSHMSP**,
Ardiana Begolli, **NVO-SHIPOL**,
Gjylfidane Morina, **NVO-NJPB**,
Hidajete Grabovci, **NVO-7 Shtatori**,
Anduen Krasniqi, **NVO-Intersos**,

Samir Zajmi, **NVO-Intersos**,
Sahin Kandic, **NVO-Syri i Vizionit**
Shendrita Loshi, **NVO-Liria**,
Luan Hasani, **NVO -Liria**,
Vllaznim Krasniqi, **NVO-NPU**,
Jehona Hysenaj, **NVO-NPU**,
Vjosa Muriqi, **NVO-NPU**,
Rejhan Kurbajevic, **NVO-RAM**,
Muamet Dubljak, **NVO-RAM**
Valdrin Dervishaj, **NVO-Vision**,
Nedzat Abdullahi, **SH.A.Ambienti**,
Syzana Turjaka, **Handikos**,
Engelbert Zefaj, **NVO-QRANM**,
Irin Santo, **Caritas**,
Silvia Re, **Caritas Veneziana**,
Miradije Gashi, **NVO-Venera**,
Luan Gashi, **NVO-Alma**,
Arjeta Miftari, **NVO-Aquilla**,
Ilir Hoxha, **NVO-Liria**,
Xhyle Halili, **NVO-Ardhmeria**,
Vitore Zefi, **NVO - Ardhmeria,,**
Lale Grabanica, **NVO-Elena Gjika**,
Rexhep Maksutaj, **NVO-Agimi**,
Skenderovic Nizara, **NVO-Hana**,
Mejreme Broqi, **NVO-7Shtaori**,
Kreshnik Husaj, **NVOs Arti Models**,
Ganimete Selimi, **NVO-7 Shtatori**,
Shemsije Seferi, **NVO-Alma**,
Sherifr Leku, **NVO-7 Shtatori**,
Safeta Gacaferi, **NVO-Jeta**,
Gani, Lajqi **NVOs Aquilla**,
Adem Nikqi, **UNDP / UNV**,
Artan Maksutaj, **NVO-Agimi**,
Agron Sheremeti, **NVO-SHIRS**,
Vllaznim Përgjegjaj, **DAK**,

Ahmet Mahmutaj, **Skupština Opštine, Pejë,**
Zymer Asanaj, **NVO-Zana.**

Region Prizrena:

Eroll Xhaferi **NVO -AKEA,**
Jucel Spahi, **NVO-AKEA,**
Jehona Misini, **AKV- LP,**
Betim Koqonaj, **AKV- LP,**
Hysni Gashi, **Red Cross,**
Ismail Krasniqi, **Španski Crveni Krst,**
Artan Milazimi, **SHL Kosovo**
Mejtim Bytyqi, **QR- SH F,**
Bajram Galush, **NVO-DA,**
Shkumbin Arifi, **NVO-Cach,**
Sylejman Elshani, **NVO-DA,**
Erkan Vardari, **EURIC,**
Bari Zenelaj, **ATTA,**
Ibrahim Krusa, **NVO -Iniciativa 6,**
Hysni Elshani, **NVO -Iniciativa 6,**
Leotrim Gërmizaj, **KVRL-PZ,**
Kujtim Gashi, **Prizren Skupština Opštine,**
Jeton Bytyqi, **QR-Prizren**
Drita Vukshinaj, **Handikos,**
Antigona Shestem, **Handikos,**
Erdina Mustafi, **NVO-ZOSD,**
Nermin Mustafi, **NVO-Natural Fresh,**
Dardan Duja, **Voice,**
Gylaj Shipkovica, **NVO-VOF,**
Armel Mujo, **NVO-VOF,**
Eryin Gurushka, **Edison,**
Afrim Suliceviv, **NVO-FH,**
Lulekuqe Gashi, **NVO-FHM,**
Fatmir Lipoveci, **Handikos.**

Region Đakovice:

Fjolla Gërqina, **Top Radio,**

Berat Thaqi, **NVO-BSC**,
Fatime Boshnjaku, **Rrjeti Qeliza**,
Ferjolla Vula, **Rrjeti Qeliza**,,
Blerim Valla, **Journalist**,
Urim Fazliu, **Skupština Opštine, Đakovica**,
Albion Zeka, **NVO-Fare Verde**,
Arber Xharra, **NVO-AR**,
Hasan Ukshini, **Skupština Opštine, Đakovica**,
Floriije Zhubi, **Skupština Opštine, Đakovica**,
Lumnije Shllaku, **Skupština Opštine, Đakovica** ,
Teuta Haxhija, **Skupština Opštine, Đakovica**,
Bashkim Kurti, **Skupština Opštine, Đakovica**,
Jeton Sokoli, **NVO-BSC**,
Ergit Qeli, **NVO-BSC**,
Edmond Pajaziti, **NVO-Prosperiteti**,
Edmond Dushi, **OEBS**,
Kaplan Kërshi, **ZKK Gjakova**,
Kushtrim Saraqini, **RRRGJ**,
Memli Doli, **NVO-QTV**,
Ilhamije Kumnova, **K. Komel**,
Zeki Vehapi, **Novinar**,
Agim Lala, **NVO-BSC**,
Zana Brovina, **student**,
Muharrem Prizreni, **NVO - F.K**,
Halil Kaja, **NVO-CBDC**,
Mrlinda Sada, **FOGJ**,
Urim Deva, **NVO-CFT**,
Kapllan Hasani, **Kolani**,
Eshref Kabashi, **Skupština Opštine, Đakovica**,
Agim Mamusha, **NVO-QTV**,
Armend Mala, **NVO-QTV**,
Lendrit Qeli, **NVO-Prosperiteti**.